БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1959
МАРТ
24
ВТОРНИК
№ 60 (4288)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

Башкир АССР-ниң Дээди Совединге, Башкир АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге, СЭКП Башкир обкомунга (1 арын).

М. Севен.—Таваар хөделиишкин бергедээшкинге чедирер (1 арын).

КУЛЬТУРА-ЧЫРЫДЫЫШКЫН АЛБАН ЧЕРЛЕРИ ПАРТИЯНЫҢ ИДЕОЛОГТУГ АЖЫЛЫНГА ЧУГУЛА РОЛЬДУ ОЙНААН ТУРАР УЖУРЛУГ (2 арын).

Л. Чадамба.—Культура албан черлери—партия организацияларының кол даяныр черлери (2 арын).

Чеди чылды хуусаа бетинде күүседир (3 арын).

М. Чульдум.—Аныяк коммунистерниң хуралы (3 арын).

А. Даваа, Ш. Куулар.— ЮРИДИКТИГ КОНСУЛЬТАЦИЯ: Чаа хоойлулар (3—4 арыннар).

Берлинде болгаш бүгү Германияда байдалды таарыштырар. Н. С. Хрущевтуң парлалга конференциязын даштыкыда канчаар көрүп турары (4 арын).

А. Чараш-оол.—Талантылыг бичии чаштарның школазында (4 арын).

БАШТАЙГЫ ЧЕДИИШКИННЕРНИ БЫЖЫГЛААР

Областың чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелери чеди чыл планын бедик көргүзүглерлиг күүседип эгелээннер. Январь болгаш февраль айларда үлетпүр эргелелиниң бүгү бүдүрүлгелери боттарының онаалгаларын ажыр күүсеткеш, чыл эгезинден бээр Төрээн чуртка 1,7 млн. хире рубльдиң немелде продукциязын бергеннер.

Чеди чылда областың үлетпүр, бүдүрүлге черлериниң бүдүрүп турар продукцияларының хемчээли шапкыны-биле өзер. Бүдүрүкчү күштерниң болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң моон соңгааргы өзүлдезинге үндезилээш эът-сүт болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң бүдүрүп турар продукциязының хемчээлин 1958 чылдың деңнелинден 1965 чылда 2 катап көвүдедири көрдүнген. Эт-херекселдер бүдүрүлгезин 2,5 катап, даарaглыг хептерни—80 хуу, хөм болгаш кидис идиктерни 1,5 катап көвүдедири планнаттынган. Ооң-биле чергелештир хөмүр даш тывыжын, тудуг материалдарының белеткелин көвүдетпишаан, элээн каш улуг бүдүрүлгелерни ажыглалга киирери көрдүнүп турар.

Бүдүрүлге черлериниң ажылчыннары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш боттарынга тодаргай хүлээлгелерни ап, социалистиг чарышты улам калбартып турарлар. Чеди чылдың баштайгы чылы—1959 чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир дээш калбарган социалистиг чарыштың эгелекчизи чурт үлетпүрүнде мурнакчы бүдүрүлгелерниң бирээзи—Кызылдың дааранылга комбинады болуп турар.

Чеди чыл планының чедиишкинниг күүселдезин баштайгы чылындан эгелеп хандырарынче онза кичээнгейни салырын XXI съездиниң шиитпирлери негеп турар. Съездиниң хүлээп алган Резолюциязында чугаалап турары болза:

Күрүне планнары хүн-бүрүде, ай санында, бүгү-ле сан болгаш шынар көргүзүглериниң талазы-биле доллур болгаш ажыр күүсеттинген турзун дээш бүгү-ле бүдүрүлгелерниң деңнелиг ажылын партия организациялары хандырар ужурлуг. Ам туруп турар күчүлерге продукцияны бүдүрүп үндүрерин көвүдедир дээш бүдүрүлгелерниң иштики курлавырларын болгаш аргаларын улам-на долузу-биле илередип тывары, бүдүрүлгениң технологиязын болгаш ону организастаарын үргүлчү сайзырангайжыдары, дериглерни, чиг-этти болгаш материалдарны ажыглаарын экижидери эргежок чугула.

Бүдүрүлге чериниң деңнелиг ажылдаарын болгаш күрүне планының бүгү көргүзүглер талазы-биле хүн бүрү, ай санында ажыр күүсеттинген турарын хандырары—партия, профэвилел органнарының, ажыл-агый удуртукчуларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш бүгү ажылчыннарның кол сорулгазы болур. Бүдүрүлге планының чүгле нийти продукция талазы-биле эвес, а бүгү ассортиментилер аайы-биле, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң болгаш бот-үнениң чиигелдезиниң талазы-биле күүсеттинген турарынче кол кичээнгейни салыр херек.

Чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринде күрүне планын чамдык улуг өртектиг продукцияларның күселиби-ле күүседир черлер база бар. Ындыг чоруктуң уламындан Кызылдың алгы заводу (директору эш Скрыль) 1958 чылда 3 муң ажыг кидис идиктерни чедир бүдүрбээн. Ол байдал заводта ам-даа үргүлчүлеп турар.

Үлетпүр эргелелиниң талазындан (начальниги эш Боссов, кол инженери эш Сивков) тус-тус бүдүрүлгелерниң бүдүрүлге технологиязынга, чиг-эт чарыгдалынга чогуур контрольду тургуспаанындан чамдык бүдүрүлгелер чиг-эт фондузун ажыр чарыгдап, продукцияның шынарын экижидеринче кичээнгейни салбайн турарлар. Алгы заводунга идик кылыр дүктү дензилевейн карак-биле чижеглеп турганындан хөй дүк артыкка чарыгдаттынган. Эт-херекселдер бүдүрер фабрика эт-херекселдерни каастап кылырынга бар дозу, лактарны четче ажыглавайн турарындан продукцияның шынары чамдыкта кудулап турган. Чоннуң амыдырал хандырылгазын экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы күрүне планын бүгү ассортимент аайы-биле күүседип, чоңга эки шынарлыг продукцияны бээрин бүдүрүлге черлеринге хүлээндирип турар.

Бистиң чуртувуска коммунистиг тургузуушкуннуң улуг программазы—чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш областың үлетпүр бүдүрүлгелеринде ажылчыннарның кызымаккай демисежип турарын 1959 чылдың баштайгы айларының түңнелдери көргүзүп турар. Ажылчыннарның күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүнүң түңнелинде Бай-Хаактың, Сарыг-Септиң райүлетпүр комбинаттары мурнунда хожудангай чоруун чайладып, январь, февраль айларының планын база ажыр күүсеткеннер.

Чеди чыл планының күүселдезинде баштайгы чедиишкиннерни быжыглавышаан, мурнакчыларның дуржулгазын калбаа-биле нептередип, ажылчыннарның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары—бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларының болгаш партия, профэвилел органнарының чугула хүлээлгези болур.

Ажылчы чоннарга чуртталга бажыңнары

Чеди чылдың төнчүзүнге чедир өг-бүле бүрүзүн тускай квартира-биле хандырар дээш Чөөн-Казахстан улус ажыл-агый чөвүлели элээн хөй чаа-чаа тудуг организацияларын тургузуп, чыып-эптээр конструкциялар бүдүрериниң темпилерин улгаттырып турар. Ылаңгыя Усть-Каменогорскиде бажың тудуунуң комбинадының тудуу эгелээн, ол комбинат чыл бүрүде 90 муң дөрбелчин метр шөлдүг чуртталга черинге хереглээр тудуг материалдарын бүдүрүп үндүрер. Тудугжуларның улуг эвес бригадазы ол тудуг материалдарындан 60 квартиралыг дөрт каът бажыңны 15 хонук иштинде эптеп шыдаар.

Украин «Гипрограждапромстрой» институтунуң ажылдакчылары УССР-ниң тудуг болгаш архитектура академиязының ажылдакчылары-биле кады ажылга коробка-панель бажың тударының төлевилелин ажылдап кылган. Ол болза 70 квартираларга санап кылган беш каът бажың болур. Ону демир-бетон блоктардан тудуп кылыр. Бо чаа конструкциялыг бажыңны 12 хүн иштинде эптеп тудуп болур.

Алапаевск ыяш болбаазырадыр комбинаттың бүдүрүп үндүргени үш өрээлдиг чыып-эптээр муң-муң чуртталга бажыңнарын Украинаның, Казахстанның, Поволжьениң, Алтайның ажылчы чоннары хуузунда садып ап, ажыглап турар. Ол комбинат чуртталга бажыңнары тудар талазы-биле чоокку келир үеде Ортаакы Уралдың күчүлүг бүдүрүлгелериниң бирээзи апаар. Ында чаа-чаа корпустарны тудуп, цехтерни сайзырангай дериг-херекселдер-биле хандырып турар. Ооң-биле кады ында бар бүдүрүлге шөлдеринде кылыглар бүдүрүп үндүрери ай бүрүзүнде көвүдеп турар. 1956 чыл-биле деңнээрге бажыңнар тудуу 10 катап көвүдээн.

Ыраккы Чөөн чүктүң нефтичилериниң хоорайы Охеде чуртталга тудуу кестүп көрбээн калбарыышкынныг хөгжүп турар. Чеди чылдың бирги чылында чоннуң чаа бажыңнарже көжүп кирери үзүктел чок үргүлчүлеп турар. 31 дугаар кварталда дөрт каът чаагай бажыңче он-он өг-бүлелер көжүп кирип четикпейн турда-ла № 49 кварталда үш каът чаагайжыды туттунган ниити бажың база ажыглалда кирген. Ол ышкаш база ындыг ниити бажыңда сөөлгү үүрмек ажылдар кылдынып турар. № 6 кварталда улуг чуртталга чериниң баштайгы дөжээ салдынып турар. Ынаа Охениң нефтичилери чурттаар 1200 квартиралыг улуг бажың туттунар. Нефть тывыжының талазы-биле кожа Тунгора, Сабо болгаш Восточный деп ажылчын суурларда чуртталга тудуу база-ла калбак фронтулуг чоруп турар.

(СЭТА).

Башкир АССР-ниң Дээди Совединге
Башкир АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге
СЭКП Башкир обкомунга

Башкир Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың 40 чыл болган оюнуң алдарлыг хүнүнде ооң ажылчыннарынга, колхозчуларынга, интеллигенциязынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели болгаш СЭКП Төп Комитеди изиг байырны чедирип тур.

Башкир Автономнуг Совет Социалистиг Республиканы тургузар дугайында В. И. Ленинниң ат салганы декретти 1919 чылдың март 23-те чарлаан. Ол хүн Башкирияның ажылчы чоннарының национал байырлалы болу берген. Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилээни башкир улустуң политика талазы-биле эрге чогун болгаш дарлалды кезээ мөңгеде узуткаан, ону ажыл-агый болгаш культура хөгжүлдезиниң калбак оруунче киирген.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле, улуг орус улустуң болгаш бистиң чурттуң өске-даа улустарының акы-дунма дузаламчызынга даянып алгаш, Совет Башкирияның ажылчы чоннары эрткен 40 чылдарның дургузунда кайгамчык улуг социалистиг чаартылгаларны кылган. Күчүлүг үлетпүр болгаш механизастаттынган улуг көдээ ажыл-агый республикада тургустунган. Нефть, газ, машина тудуу, химия, электротехника болгаш үлетпүрнүң өске-даа адырларының чүс-чүс бүдүрүлгелерин совет эрге-чагырганың чылдарында туткулаан. Ол үениң дургузунда үлетпүрнүң ниити продукциязы барык 150 катап көвүдээн. Колхозтар болгаш совхозтар сөөлгү беш чылдарның дургузунда чартык миллион ажыг гектар кур болгаш куруккан черлерни шиңгээдип алган, көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин дыка көвүдеткен.

Башкир улустуң национал хевирлиг болгаш социалистиг утка-шынарлыг культуразы дүргени-биле өзүп болгаш хөгжүп турар. Октябрь революциязының мурнунда Башкирияның чону барык бүрүнү-биле бижик билбес турган. Совет эрге-чагырга ажылчы чоннарга билиглерже калбак орукту ажыдып берген. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының салбыры, университет, институттар, эртем-шинчилелдиң албан черлери, муң-муң школалар, театрлар, клубтар, библиотекалар амгы үеде республикада ажылдап турар. Национал интеллигенцияның хөй санныг кадрлары өзүп келген. Башкир чечен чогаалдың болгаш уран-чүүлдүң кайгамчыктыг чогаалдары тургустунгулаан.

Ол бүгү чедиишкиннер Коммунистиг партияның мерген угаанныг ленинчи национал политиказының, бистиң чурттуң улустарының бузулбас акы-дунма найыралының түңнели болуп турар.

СЭКП-ниң XXI съездизиниң хүлээп алганы улус ажыл-агый хөгжүлдезиниң чаа чеди чыл планы Совет Башкирияның мурнунга экономиканы болгаш культураны улам ындай күчүлүг-биле көдүреринге кайгамчык улуг перспективаларны ажыдып турар. Республиканың ажылчы чоннары үлетпүрнү болгаш көдээ ажыл-агыйны бүгү хемчеглер-биле хөгжүдер, чеди чыл планын болгаш 1959 чылдың онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжын улам калбартыр, нефть болгаш газ тывыжын, станоктар болгаш өске-даа продукция бүдүрерин көвүдедир, эът болгаш сүт бүдүрерин шиитпирлии-биле көдүрер хүлээлгелиг.

Партияның XXI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш, бистиң чуртка коммунизмниң тиилелгези дээш башкир улус моон соңгаар-даа могаг-шылаг чокка демисежир дээрзиниң дугайында быжыг бүзүрелин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму, ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлели болгаш СЭКП Төп Комитеди илередип турлар.

Башкир Автономнуг Совет Социалистиг Республика делгерезин!

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле коммунизмниң тиилелгезинче, бурунгаар!

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ | ССР ЭВИЛЕЛИНИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ | СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ.

Башкир АССР-ниң Дээди Совединге
Башкир АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинге
СЭКП Башкир обкомунга

Башкир Автономнуг Совет Социалистиг Республиканы тургусканындан бээр 40 чыл болган оюн холбаштыр Совет Башкирияның ажылчыннарынга, колхозчуларынга, интеллигенциязынга, бүгү ажылчы чоннарынга РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиуму, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозу изиг байырны чедирип тур.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязы Россияның бүгү улустарын социал болгаш национал дарлалдан хостаан болгаш оларның мурнунга хостуг хөгжүлдениң калбак перспективаларын ажыдып берген. 1919 чылдың март 23-те РСФСР-ниң составынга Башкир Автономнуг Совет Социалистиг Республиканы тургускан. Национал автономияны тургусканы Башкирияның амыдыралынга төөгү талазы-биле шылгарангай болуушкун болган. Ханныг ёзунуң, орус капиталистерниң болгаш помещиктерниң база татар болгаш башкир феодалдарның дарлалының адаанга чүс-чүс чылы-биле хилинчектенип чораан башкир улус боду күрүнелиг болуп, бодунуң хуу-салымының ээзи апарган.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле, улуг орус улустуң акы-дунма дузаламчызы-биле башкир улус эрткен дөртен чылдарның дургузунда эң ханы социалистиг чаартылгаларны боттандырган, бодунуң экономиказының база национал хевирлиг, социалистиг утка-шынарлыг культуразының талазы-биле ёзулуг чечектелиишкинни чедип алган.

Совет эрге-чагырганың чылдарында Башкир АССР-де улуг үлетпүрнүң ниити продукциязы барык 150 катап өскен. Нефть тывыжы болгаш ону болбаазырадып кылыры, химия, газ, электротехника, машина тудуу болгаш үлетпүрнүң өске-даа адырлары чергелиг индустрияның чаа-чаа адырлары тургустунган болгаш калбаа-биле хөгжүп турар. 1913 чылдагы бүгү хааннык Россияга деңнээрге, Башкирияга эрткен чылын металл кезер станоктарны 5 катап хөйнү бүдүрген болгаш электроэнергияны 1,8 катаптан хөйнү ажылдап үндүрген.

Республиканың социалистиг көдээ ажыл-агыйы көдүрлүүшкүннүң оруу-биле бүзүрелдиг хөгжүп турар. Совет эрге-чагырганың чылдарында тарылга шөлдери 78 хуу, ооң иштинде кызыл-тас—2,5 катап, техниктиг культуралар—4,5 катап көвүдээн. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин шиитпирлиг көдүрер талазы-биле партияның ажылдап кылган хемчеглерин амыдыралга боттандырбышаан, Башкирияның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери тарааны, чигир свеклазын, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин дыка көвүдедирин чедип алганнар. 1953 чылга деңнээрге, 1958 чылда Башкир АССР күрүнеге эътти 1,6 катап, сүттү—2 катап, дагаа чуургаларын—2,1 катап болгаш дүктү—1,5 катап хөйнү саткан.

Бодунуң бижик-билии чок чораан башкир улус национал культуразын хөгжүдер талазы-биле улуг чедиишкиннерни чедип алган. Башкирияның 4847 школаларында чартык миллион хире уруглар өөренип турар, ында 8 дээди өөредилге черлери, ооң иштинде университет, эртем-шинчилелдиң 20 ажыг институттары, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының салбыры ажылдап турар. Совет интеллигенцияның хөй санныг национал кадрлары республикада өзүп быжыккан, оларның аразында эртемниң он-он докторлары, эртемниң 500 хире кандидаттары, дээди эртемниг 10 муң ажыг тускай эртемниглер бар болуп турар. Башкир чечен чогаал болгаш уран-чүүл кайгамчыктыы-биле хөгжүп турар.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң талазы-биле Башкир АССР-ниң кайгамчык улуг чедиишкиннери болза социализмниң улуг чаартыкчы күжүнүң, ССРЭ-ниң бүгү улустарының чечектелиишкининиң, бузулбас найыралының болгаш акы-дунма кады ажылдажылгазын хандырып турар Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың ленинчи национал политиказының шыныныың бүзүрелдиг херечизи болуп турар.

СЭКП-ниң XXI съездизиниң чүүлдүг деп хүлээп алганы ССРЭ-ниң улус ажыл-агый хөгжүлдезиниң чеди чыл планы Башкир АССР-ниң ажылчы чоннарының мурнунга кайгамчыктыг перспективаларны ажыдып турар. Республиканың үлетпүрүнүң ниити продукциязы 2,4 катап өзер. Химия, нефть болгаш газ үлетпүрү онза дүрген темпилер-биле хөгжүүр. Республиканың көдээ ажыл-агыйынга чеди чылдың төнчүзүнде тараа бүдүрери 1,5 катап, эъттии—барык 3 катап, сүттүү—2 катап өзер ужурлуг.

Бистиң бүгү чуртувус-биле бир демей Башкир АССР-де СЭКП-ниң XXI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг-биле боттандырары дээш бүгү улустуң демисели улам улуу-биле калбарып турар. Башкирияның нефтичилери үнелиг эгелелди кылганнар, олар болза чурттуң нефть болгаш газ үлетпүрүнүң ажылдакчыларының социалистиг чарыжының эгелекчилери болганнар болгаш 1959 чылда нефть база газ тывыжын көвүдедир, чер ёрумнээриниң дүргенин бедидер, продукцияның шынарын экижидер болгаш бот-үнезин чиигедир талазы-биле чугула хүлээлгелерни боттарынга алганнар.

Чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыштың тугун Башкир АССР-ниң ажылчыннары, колхозчулары, интеллигенциязы, бүгү ажылчы чоннары улам бедик көдүрерлер дээрзиниң дугайында бүзүрелин РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиуму, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш СЭКП ТК-ның РСФСР талазы-биле Бюрозу илередип турлар.

Социалистиг индустрияны болгаш көдээ ажыл-агыйны улам ындай күчүлүг-биле көдүрери дээш, культураның, чечен чогаалдың болгаш уран-чүүлдүң чечектелиишкини дээш демиселге чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун алдарлыг башкир улуска күзеп тур бис.

Башкир Автономнуг Совет Социалистиг Республика делгерезин!

ССРЭ-ниң бүгү улустарының бузулбас эп-найыралы делгерезин!

Бистиң чурттуң улустарын бурунгаар, коммунизмче бүзүрелдиг аппар чыдар бистиң төрээн Коммунистиг партиявыс делгерезин!

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ | РСФСР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ | СЭКП ТК-НЫҢ РСФСР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ БЮРОЗУ.

Күш-ажылчы чаа тиилелгелер дээш

Чурукта: облкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш А. М. Тарасовтан дааранып комбинаттың директору эш Е. С. Петеневтуң шилчиир Кызыл тукту хүлээп ап турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

Кызылдың дааранылга комбинады (директору эш Петенев, партия эге организациязының секретары эш Рясик) чурт үлетпүрүнүң область эргелелиниң мурнакчы бүдүрүлгелериниң бирээзи болуп турар. 1958 чылда комбинат 500 муң рубльдиң орулгазын киирер планын 1 миллион 258 муң кылдыр күүсеткен. 1955 чылдаазы-биле деңнээрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү эрткен чылын комбинатта 69 хуу бедээн.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш дааранылга комбинадының ажылчыннары чеди чыл планының баштайгы чылы 1959 чылдың январь, февраль айларында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидип, февральда ниити продукция бүдүрер планын 122,3 хуу, бараанныг продукцияны—130,3 хуу кылдыр күүседирин чедип алган. А март айның планын ам дааранықчылар холдунда күүседипкен.

Чедип алган күш-ажылчы бедик көргүзүглери дээш дааранылга комбинадының коллективинге облкүүскомнуң болгаш профэвилелдериниң область чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун тыпсыр дугайында ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң күүскомунуң база профэвилелдериниң область чөвүлелиниң шиитпирин ёзугаар облкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш А. Тарасов шилчиир Кызыл тукту чоокта чаа дааранылга комбинадынга тывыскан.

Шилчиир Кызыл тукту хүлээп албышаан, комбинаттың ажылчыннары боттарынга чаа, бедиткен хүлээлгелерни алгаш, күүседип эгелээннер. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бо чылын планда көрдүнгенинге удур 7 хуу бедидерин, 1959 чылда продукция бүдүрериниң планын хуусаа бетинде — ноябрь 7-ге чедир күүседирин дааранықчылар боттарының хуралынга шиитпирлээннер. Дааранықчы эш Р. Монгалбиниң чугаалааны:

— Шилчиир Кызыл тукту бистиң коллективке тывыскан чорук моон соңгаар күш-ажылчы чаа-чаа тиилелгелер дээш улам күжениишкинниг ажылдаарын бистерге хүлээндирип турар. ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң чеди чыл планының баштайгы чылы 1959 чылдың бүдүрүлге планын хуусаа бетинде —ноябрь 7-ге чедир күүседир, ажылчы чоннарга чүгле эки шынарлыг хептерни даарап бээр дээш хүн бүрүде норманы ажыр күүседиримни, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидеримни хүлээнмишаан, социалистиг чарышка бүгү дааранықчы эш-өөрүмнү кыйгырдым.

Дааранықчы эш Монгалбиниң саналын мастер эш Васильева, дааранықчы эш Бычкова болгаш өскелер-даа бүрүн деткээннер.

Таваар хөделиишкин бергедээшкинге чедирер

Март айда хүн дургузу узап, сооктуң температуразы бадып, Шеминиң ийи талакы дагларының мээстери хар шывыгдан берзенгилээн, шаттарда оргаларының болгаш тарылгага белеткээн черлерниң чалдарының хүннээрек талалары шугумнандыр караргылай бергилээн. Частың бо байдалындан ап көөрге, часкы тарылга кампаниязы мырыңай өжик аскында келген-дир.

Часкы хову ажылдарынга эки белеткелдиг кирер дугайында айтырыгны «Большевик» колхозтуң баштаар чери, парторганизация болгаш Шеми көдээ Совет 1958 чылдың төнчүзүнден бээр чугаалажып, шиитпирлеп келген. Чугаалажыышкыннарны, үндүрген шиитпирлерни боттандырар талазы-биле чамдык ажылдарны чорудкан-на. Тараа культураларының үрезиннери арыглаттынган, 48 илиирлер, 15 тергелер септеттинген. 29 хомуттар белен. Ам үеде колхоз 6 тракторларны болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый машиналарын садып алган. Тарылга үезинде ажылдаар дириг тырттар күштер, транспорт четчири-биле бар.

Тарылгага белеткелдерде кылдынган ажылдар-биле чергелештир четпестер хөй. Тараа культураларының үрезиннери арыглаттынзадаа кызыл-тастан өске культураларның үрезиннериниң үнүүчел шынарының хыналдазы кылдынмаан. Картофельди 27 гектарга тарыыр деп планнаан, аңаа хереглээр 68 тонна үрезинден чаңгыс килограмм-даа чок. Ол ышкаш ногаа болгаш бахчи культураларының үрезиннери шуут чок. Кукурузаны 88 гектарга тарыыр, аңаа 2,2 тонна үрезин херек. Ооң чүгле 400 кг үрезин бар. Четпес болгаш шуут чок болуп турар үрезиннерни тыптынып алырының талазы-биле баштаар чер таваар хөделип турар.

Хөрзүннүң үнүш-дүжүттүүн бедидеринге чурт иштиниң чемишчидилгелерин ажыглаары чугула. Ындыг турбуже ногаа, кукуруза шөлүнге 1860 тонна чемишчидилге тегерин планназа-даа, ук ажыл кончуг оожум темп-биле чоруттунуп, ам үеде чүгле 100 тонна өдек ногаа шөлүнде (парникке хереглээри-биле) төктүнген.

Колхоз бо чылын тараа культураларын Ак-Кара-Суг, Хадың, Хараганныг-Үзүк болгаш Хову-Аксы — бо черлерге тарыыр. Ынчаарга Ак-Кара-Суг биле Хову-Аксында эрги хову турлагларынга септелге кылдынмаан. Хараганныг-Үзүк болгаш Хадыңга чаа турлаглар тудар, ооң ажылы эгелевээн. Эрткен чылын чайгы, күскү чер андарылгазының планын күүсетпээниндан колхоз 1000 ажыг гектар черни чазын удур андарып тарыыр ужурга таварышкан. Ынчангаш колхоз амгы садып алганы «ДТ-54» деп 4 тракторлары-биле чүгле чер андарар болза, андарза чогуур черни 30 ажыг хонукта ажылдаар азы ол-ла тракторлар-биле чаштырылга чорудар болза ону 25 ажыл хүннеринде чорудуп болур. Шак ындыг берге байдалга таваржыр деп турарының чылдагаанын колхоз даргазы эш Төгүс күскү андарылганың шуут чоруттунмаанында деп олурар боордан аңгыда, өске арга хемчеглерни албайн турар.

Часкы хову ажылынга хереглеттинер үүрмек чепсек-херекселдер база-ла белен эвес. Ногаа культураларының рассадаларын өстүрер 30 хааржактардан чүгле 10 ажыг кылдынып турар. Үрезин дажыглаар 60 шоодай херек, оларны база-ла чок деп санап болур. Үш брезент база херек.

Андартынган 800 ажыг гектар черниң хараганын сеп, арыглаарынга болгаш ам андарар черлерниң хараганын аштаарынга 55 кижини ажылдадыр дизе-даа, ол ажыл эгелевээн.

Тарылга эгелээрниң хонук хуусаазы кызырылган телээде, «Большевик» колхозтуң удуртукчулары таваарлаар чоруктан чайлаары чугула.

М. СЕВЕН.
Чөөн-Хемчик район.

„...КУЛЬТУРА-ЧЫРЫДЫЫШКЫН АЛБАН ЧЕРЛЕРИ ПАРТИЯНЫҢ ИДЕОЛОГТУГ АЖЫЛЫНГА ЧУГУЛА РОЛЬДУ ОЙНААН ТУРАР УЖУРЛУГ“

(СЭКП-ниң XXI съездизиниң резолюциязындан).

Хүндүлүг болгаш харыысалгалыг сорулга

Коммунизм тургузуушкунунуң улуг-чаагай программазын айыткан Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ээлчег чок XXI съездизиниң шиитпирлери бистиң улуг Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннарының күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрлүүшкүнүн улам күчүлүг-биле хайындырып үндүрген болгаш культура ажылдакчыларының мурнунга чаа-чаа сорулгаларны тургускан. Партияның XXI съездизиниң шиитпирлерин пропагандалаары ышкаш ындыг улуг, хүндүлүг болгаш харыысалгалыг хүлээлге чок деп чүвени билгеш, бистиң районнуң Культура бажыңының коллективи бодунуң ажыл-чорудулгазын бүрүнү-биле ынаар угландырган.

Районнуң Культура бажыңы эрткен 1958 чылда болгаш чеди чылдың бирги чылының баштайгы айларында культура-массалыг ажылды элээн хемчээлге калбартып чоруткан. Ылангыя Культура бажыңы эрткен чылда янзы-бүрү темаларга 21 лекцияларны номчуурун, 7 илеткелдерни кылырын организастаан. Ооң-биле кады номчукчуларның конференциязын 2 удаа эрттирген. Ылаңгыя «Чечен чогаалда амгы совет кижиниң мөзү-шынары» деп өш Прончатованың номчаан лекциязы болгаш Г. Николаеваның «Орук дургаар тулчуушкун» деп номунга холбаштырган номчулга конференциязы онза солун эрткен.

Лекциялар номчулгазын организастаарда бүдүрүлге болгаш албан черлеринге чалалга билеттерни тарадып турар апарганывыс чоннуң идепкейин улуу-биле көдүрген болгаш ол номчуттунган лекциялар чоннуң улуг сонуургалын хайындырып турар апарган.

Культура бажыңының коллективи эрткен чылын часкы, күскү хову ажылдарының үезинде ажыл-ишчилерниң ортузунга культура-массалыг ажылды чорударынга база киришкен. Бистиң агитбригадавыс хову турлагларынга беседаларны болгаш номчулгаларны чоруттпушаан, ол черлерге 51 концерттерни тургускан. Ооң ынай фермаларга 31 концерттерни база көргүскен.

Культура бажыңында шиинин база ырның, уран номчулганың болгаш танцының 50—60 кижилиг 4 бөлгүмнери доктаамал ажылдап турар. Оларның күжү-биле аныяктарның кежээзин, дыштанылга кежээлерин база эрттирип турар бис. Бүгү-ле чорудуп турар хемчеглеривиске эштер Л. Соловьева, С. Рожнова, В. Табанова, В. Емельянов, Л. Мамантов, Г. Проскуряков олар эң идепкейлиг киржип турарлар.

Бо чылдың баштайгы айларында база чамдык ажылдарны чоруткан бис. Культура бажыңынга 4 концерттерни тургускан. Ооң ынай уран-чүүл бөлгүмү «Коммунизмче орук», «Октябрь 14 чылы» колхозтарның фермаларынга концерттерни база тургускулаан. Культура бажыңы бо чылын «Партияның XXI съездизи» деп темалыг кежээни эрттирген болгаш 4 илеткелдерни база организастаан. Бистер ам обласка болур бот-тывынгыр уран-чүүл көрүлдезинге эки түңнелдерлиг болур дээш белеткенип турар бис.

П. ЖИРНОВ,
Сарыг-Септиң Культура бажыңының директору.

Цехте кызыл булуң

Кызылдың септелге-механика заводунуң мотор цехиниң комсомолчулары бир хүн дүштеки чапсар үезинде токарьлар станогунуң бир ийинде булуңда ажылчыннарның дүште чемнениринге таарыштырган ийи стол салып каан өрээлчигешке чыглып келгеннер. Заводта комсомол комитединиң секретары Юрий Пудинцов боданып ора:

— Бо өрээлди цехтиң кызыл булуну кылдыр дерип алыылынарам, оолдар—деп, санал үндүрген. Өөрү ол саналды чөпсүнүп деткээн. Ол хүнден эгелээш заводтуң мотор цехинге кызыл булуңну деририн комсомолчулар шефтеп эгелээн. Баштайгы хүнде комсомол организациязының секретары боду «СЭКП-ниң XXI съездизиниң шиитпирлерин хуусаа бетинде күүседиили!» деп лозунну кызыл пөске чугай-биле бижээш өрээлдиң дөрүнде ханага азыпкан. А ооң соонда токарь кыс комсомолчу Надежда Посохина өске өөрүн эвилелдеп алгаш, чеди чыл планының дугайында плакаттар-биле каастаттынган бир улуг стендини кылып делгээн.

Аныяктарның ол эгелекчи саналын заводта партия организациязының секретары Яков Васильевич Михалченко база деткээн. Ол заводта профэвилел организациязын дамчыштыр дүштеки чапсар, кежээ ажыл соонда хостуг үелерде ойнаар ийи кол шыдыраны, шашкаларны, таалыны эккеп салган, ам аныяк ажылчыннар ортузунга шыдыраа маргылдаазы эгелээн.

Кызыл булуңга политиктиг информациялар, лекциялар, беседалар болуп турар, аныяктарның дыштаныр шагын чөптүг ажыглаарынга чугула чаа солун, сеткүүлдер делгеттинер. Комсомол организациязы кызыл булуңга чорудар ажылдарның планын чогаадып тургускан.

Чоокта чаа кызыл булуңга бүгү делегей байдалының дугайында лекцияны СЭКП Кызыл хоорkомунуң лектору өш Лепешкин номчаан.

Чурукта: Берт-Дагда Ленин аттыг колхозтуң моон адаанда материалда ажылының дуржулгазы бижиттинген уран-чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери: Өнермаа, Сарыг-оол, Көкей, Даваажап оларның «Чедип келем ынаам уруг» деп кожамыкты баянчы Чорбааның үделгези-биле күүседип турары.

Фотозу Ч. Шулуу-Маадырның.

Холдар дыңзыг, могаг билбес ажылдаар бис

Чарлакчы кежеге мурнунга үнүп келген.

— Берт-Даг кедээ клувунуң уран-чүүл бөлгүмүнүң киржикчилериниң концертин эгелээр-дир бис. «Коммунистиг партияга алдар». Аялгазы — Д. Шактарның.

Ниити ырларның соонда уран номчулгалар, ийи-чангыс кижилерниң ырлары, танцылар эгелээн. Н. Асеевтиң «Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы» деп шүлүүн Анчимааның номчааны, А. Лаптанның «Ырлаал чүрээм», Р. Кенденбильдиң «Чечектээн уруг» деп ырларын Сарыг-оол, Билзетмаа оларның ырлааның көрүкчүлер улуу-биле сонуургааннар.

Берт-дагжылар районнуң уран-чүүл көрүлдезинге бирги черни алганнар. Ол клубтуң уран-чүүл бөлгүмүнүң киржикчилериниң уран мергежилин чон эки билир. Тес-Хемниң Берт-Даг клуву областа эки ажылдыг клубтарның бирээзи.

Мында ырның, шиинин, танцының, хылдыг хөгжүмнүң бөлгүмнери доктаамал ажылдап турар. Ол бөлгүмнерде ниитизи-биле 25 кижи киржип турар. Оларның хөй кезии колхозчулар. Уран-чүүл бөлгүмнерин Даваажап удуртуп турар.

Уран-чүүл бөлгүмүнүң репертуарының утка-шынары бедип, янзы-бүрү апарган. Киржикчилерниң мергежили база бедээн. Танцы бөлгүмүнүң киржикчилери боттарының чогаатканы «Чечек чыыр» деп танцыны улуг чедиишкин-биле ойнап турарлар. Эгелеп бижип чоруур шүлүкчү М. Юндеш-оол болгаш композитор Чылбак-оол олар уран-чүүл бөлгүмүнүң ажылынга улуг дуза чедирип турарлар. М. Юндеш-оолдуң «Чылгычының ыры» деп шүлүүнге Чылбак-оол аялга бижээн, ону колхозчу Сарыг-оол чедиишкинниг ырлап турар.

Он ийи кижи киржикчилиг агиткультбригаданы клубта организастаан. Чайын, күзүн сезоннуг ажылдар үезинде олар ховунуң ажылишчилеринге болгаш мал фермаларынга солун концерттерни көргүзүп, лекция, беседа, ыткыр номчулгаларны чорудуп, агитхуудустарны үндүрүп турарлар. Олар бо чылын Ү. Шынаа, О. Шынаа болгаш Хол-Өөжүнге барып, концерттерни көргүскеннер.

Кедээ клуб — колхозчуларның культурлуг дыштанылгазының одаа апарган. Клуб эргелекчизи Чөрбаа баянны эки ойнап билир. Среда, суббота кежээлеринде танцы, аныяктар кежээлери доктаамал болуп турар, а оон өске хүннерде кино көргүзүглери болур.

Колхоз баштаар чери болгаш партия эге организациязы клуб ажылынга бүгү тала-биле дузалап турар. Янзы-бүрү херекселдер садып алырынга безин бо чылын он ийи муң рубльди үндүрүп берген.

Уран-чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери боттарының программазын Коммунистиг партия, чеди чыл планының дугайында чаа номерлер-биле долдуруп турар. Олар мындыг чаа ырны чогаадып алган ырлажып турарлар.

Дарганнарның херлип каккан
маскалары,
Дагда ырлаан кадарчылар аялгазы,
Хову, шөлде тракторлар дыргын
үнү,
Холда туткан балды даажы —
шупту демниг.
Черивистиң, чуртувустуң шырай арнын
Хову, шөлде чечектер дег кааста
таптар
Чеди чылдың планнарын күүсе-
дир дээш
Холдар дыңзыг, могаг билбес
ажылдаар бис.

К. ТҮЛҮШ.

Кедээ библиотекада

Чаа-Хөл районнуң Булуң-Терекке кедээ библиотеканың ажылы экижип турар. Ном фондузу көвүдээн. Чүгле бо чылын безин библиотека 1175 рубль түңге төп болгаш областың солуннарын чагыдып алган.

Библиотека эргелекчизи комсомолчу А. Тулина хову бригадаларында болгаш мал фермаларында, тудугларда ажылдап турар колхозчуларга номнарны чедирип берип, оларны чеди хонгаш-ла солуп ап турар. Ынчангаш номчукчуларның саны 253 чедир өскен.

Н. ЛОПСАН.

Дыштанылганың ёзулуг одаа

«Тере-Хөл» колхозтуң кедээ клуву областың база бир ырак булуңнарында кедээ культура албан черлериниң бирээзи. Манаа бо чылдың баштайгы кварталында клубтуң чоруткан ажылының дугайын болгаш моон соңгааргы сорулгаларны чугаалаксап тур мен.

Чеди кижиден тургустунган клуб чөвүлели доктаамал ажылдап турар. Ооң кежигүн бүрүзү тус-тузунда тускай даалгалыг. Школа директору Доржу лекция пропагандазын, кижи эмнелгезиниң фельдшери Г. Максимова малчыннарның болгаш суурнуң чурттакчыларының ортузунга арыг-шевер, культурлуг чуртталга дугайында ажылдарны, колхозта комсомол эге организациязының секретары К. Даржаа уран-чүүл бөлгүмнерин, массалыг ажылдарны организастаарын харыылаар. Мал эмнелгезиниң фельдшери С. Идам кино-чуруктарның ужурутказын чонга тайылбырлап бээрин харыылаар, тудуг бригадазының бригадири С. Седип клубтуң септелге ажылын харыылаар, колхозчу К. Анзат клуб чөвүлелиниң даргазының оралакчызы.

Клубту СЭКП-ниң XXI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин пропагандалаар талазы-биле партия организациязының кол даяныр чери, база чоннуң культурлуг дыштанылгазының ёзулуг одаа болдурар дээш чамдык ажылдарны чоруткан болгаш чорудуп турар.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң чеди чыл планының директиваларын күүседиринче колхозчу массаларны мобилизастаар талазы-биле съездиниң төөгүлүг шиитпирлериниң дугайында клубка дөрт удаа, мал фермаларынга алды удаа беседаларны чоруткан. Ол беседаларга беш чүс хире кижи олуружуп дыңнаан. Ол ышкаш РСФСР-ниң Дээди Соведиңге болгаш чер-чер Советтериниң соңгулдаларынга белеткелдерниң хүннеринде чоннуң ортузунга лекция, беседаларны үргүлчү чорудуп келген.

Суурнуң чурттакчылары боттарының хостуг шактарын клубка культурлуг эрттиреринге ынак. Клубта шыдыраа, биллиард, гармонь, баян болгаш хылдыг хөгжүм херекселдери бар. Мында бот-тывынгыр уран-чүүлдүң бөлгүмү доктаамал ажылдап турар. Ооң киржикчилери чээрби ажыг кижи. Олар дыштаныр хүннерде чонга солун концерттерни көргүзүп турарлар. Уран-чүүл бөлгүмнеринге идепкейлиг киржип турар талантылыг аныяктар хөй. Оларга Очур-оол, Монгуш, Кыргыс, Шимит, Дондуп, Мөңге Кодан, Максимова болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

Клубта турум кино үргүлчү ажылдап турар. Кинонуң ужурутказын колхозчу чонга тайылбырлап бээри-биле 4 кижини кедээ интеллигенцияның арзындан тургускан, олар боттарының даалгазын эки күүседип турарлар.

«Тере-Хөл» колхозтуң ажыл-агыйының, культуразының чеди чылда хөгжүлдезиниң перспективтиг планының диаграммаларын удавас клубка азып тургузар бис.

Бистиң суурнуң культура ажылдакчылары болгаш клуб чөвүлелиниң кежигүннери амгы үеде СЭКП-ниң XXI съездизиниң материалдарын чоннуң ортузунга пропагандалап тайылбырлаарындан бедик сорулга чок дээрзин харыысалгалыбиле медереп билип турарлар. Ону чедиишкинниг күүседир дээш чоннуң ортузунга культура-массалыг ажылдарны күштелдирип, клубту чоннуң культурлуг дыштанылгазының ёзулуг одаа болдурар дээш бүгү-ле хемчеглерни ап чорудар.

Н. БАЛГАН,
клубтуң эргелекчизи.

□ □

Чадаана хоорайның Культура бажыңының бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери чоокта чаа кызылчыларга концертин көргүзүп чорааннар. Концерттиң программазынга янзы-бүрү ырлар, танцылар, уран номчулгалар, шиилерден үзүндүлер бар болган. Ылаңгыя «Ээлдек шыңгырааш» деп тыва танцыны база индий танцыны Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана хоорайда школа башкызы Н. П. Почакутованың күүсеткилээни солун болган.

Чурукта: Н. П. Почакутованың индий танцыны күүседип турары.

фото С. Феоктистовтуу.

□ □

Культура албан черлери—партия организацияларының кол даяныр черлери

Коммунизмниң тургузукчузу — совет улус бодунуң төрээн Коммунистиг партиязынга баштатпышаан, бистиң чуртувуска коммунизм тургузарының улуг чаагай программазы—чеди чылдың планын хуусаа бетинде күүседир дээш эрес сорукутуг, маадыр күштүг кирипкен. Төөгүге кестүп көрбээн бо улуг болгаш алдарлыг чаагай херекке совет кижи бүрүзү бодунуң үлүүн салыр. Ынчангаш ажыл-ишчи бүрүзү бо чеди чылда бодунуң мергежилиниң талазы-биле Төрээн чуртунга кандыг-бир салыышкынны бээр деп сорулгалап алган ажылдап турар.

Мун-муң үлетпүр бүдүрүлге черлериниң, колхозтарның, совхозтарның болгаш өске-даа ажыл агый, албан организация черлериниң арзында хөй санныг культура албан черлери туруп турар. Ынчаарга миллион-миллион совет ажыл-ишчилерниң арзында дыка хөй санныг культура ажылдакчылары—Культура бажыңнарының директорлары, клубтарның, библиотекаларның, кызыл булуңнарның эргелекчилери, оларның уран-чүүл удуртукчулары, артистер, чогаалчылар, музыканчылар база чурукчулар, парлакчылар болгаш кино ажылдакчылары бар.

Оларның мурнунга харыысалгалыг болгаш хүндүлүг сорулганы СЭКП-ниң XXI съездизи тодаргай салган. Культура албан черлери — чонну коммунистиг ёзуга кижизидер талазы-биле партия, совет организацияларының ёзулуг даяныр черлери болур ужурлуг деп партия айтып турар.

Коммунизм тургузукчузу, чаа мөзү шынарлыг совет кижини кижизидип хевирлээринге литература, уран-чүүл, культура албан черлери улуг ужур-дузалыг болур деп, партияның XXI съездизи айыткан. Чеди чылдың планы улус өөредилгезиниң, эртемниң болгаш культураның чаа хөгжүлдезин болдурар. Ниитиниң номчулга библиотекаларының, клубтарның, кино турушталарының, телевизорларның болгаш үндүрер ном, солуннарның саны дыка көвүдээр.

Бистиң обласка культура албан черлериниң тудуунга чеди чыл планының дургузунда чүгле күрүнеден бээр акша-хөреңги безин 17,5 млн. рубльге чедир өзер. Областың хөгжүм-шии театрының, парлалга бажыңының, делгем экранныг улуг кино театрның болгаш библиотеканың тудугларын болгаш районнарга 7 культура бажыңнарын база колхозтарның хөреңгизибиле таарымчалыг 50 ажыг клубтарны болгаш кызыл булуңнарны тудуулаар.

Чеди чылдың улуг планын күүседир херекке культура албан черлериниң болгаш оларның ажылдакчыларының ролю онза улуг деп чүве черле билдингир. Чоннуң материалдыг байдалын бедидери оон мөдерел-билииниң байлакшылының өзери-биле, социалистиг культураның моон соңгааргы улам ынай сайзыраары-биле коммунизм тургузукчулары — ажылчы чоннарның медерелиниң бедиири-биле дүүшкен болур. Ынчангаш ажылчы чоннарны, ылаңгыя өзүп олурар аныяк салгакчыларны, коммунистиг ёзуга кижизидер айтырыг амгы үеде онза чугула боор, партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа организацияларның, ылангыя культура албан черлериниң ажыл-чорудулгазының төвүнге турар.

СЭКП-ниң XXI съездизиниң төөгүлүг материалдарын чонга ханызы-биле тайылбырлап таныштырар, чеди чылдың планнарын хуусаа бетинде күүседир дээш демиселче бүгү чонну эвилелдээр талазы-биле культура ажылдакчылары партия, совет органнарының идепкейлиг дузалакчылары болур. Ынчангаш бир дугаарында чорудар хемчеглерниң планын чогаадып, ону партия организациязы-биле дугуржуп алыр. Ол планны амыдыралга боттандырарынче активти, клуб чөвүлелин, ылаңгыя интеллигенцияны калбаа-биле кииришитирип, оларның дузаламчызынга даяныр херек.

Бисте мурнакчы культура албан черлери хөй. Чижээ, Чаа-Хөл районнуң Ак-Туругда кедээ библиотека (эргелекчизи эш Жукова), Эрзин районнуң Нарын клуву (эргелекчизи эш Дарма), Бии-Хемде кино установка (механик эш Иванов), Каа-Хемниң Ильинка клуву (эргелекчизи эш Бухтуев), Тес-Хемниң Берт-Даг клуву (эргелекчизи эш Чорбаа), Чөөн-Хемчик районнуң Чадаанада кедээ библиотека (эргелекчизи эш Иргит), Барыын-Хемчик районнуң Эрги-Барлык клуву (эргелекчизи эш Оттугаш), Аксы-Барлыкта кино үндүрер чер (эргелекчизи эш Шуванаев) болгаш өскелер. Олар боттарының ак сеткилдиг, карак-кызыл ажылы-биле чоннуң хүндүлелин болгаш ынакшылын чедип албышаан, чеди чылдың планын күүседирде, партия, совет органнарынга, колхозтар баштаар черлеринге боттуу-биле тузалажыр дээш активти сырый эвилелдеп алгаш, чаа байдал-биле ажылдап турарлар.

Ынчалза-даа элээн хөй культура албан черлери бодунуң ажылдарының уг-шиин, аргаларын болгаш хевирлерин СЭКП-ниң XXI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче ам-даа эде тургуспаан. Бо талазы-биле озалдап турар. Ынчангаш клуб бүрүзү ССРЭ-ниң, областың, районнуң, колхозтуң чеди чылдагы планнарының кол-кол көргүзүглерин, мурнакчылар самбыразын, социалистиг чарыштың көргүзүг самбыразын кылып, көскү черлерге аскылаан турар ужурлуг. Клуб ажылының кол хевирлери болур темалыг кежээлерни: айтырыглар, харыыларның база үлетпүр бүдүрүлгениң, кедээ ажыл-агыйның мурнакчылары-биле ужуражылга кежээлерин, дыштанылга кежээлерин болгаш лекцияларны доктаамал чорудар херек.

Библиотекалар болгаш оларның ажылдакчылары XXI съездиниң материалдарын, чеди чыл планнарын күүседир дээш демиселге мурнакчы дуржулгаларны, билиглерни нептередир дээш библиотека ажылының янзы-бүрү арга, хевирлерин калбаа-биле ажыглаары чугула. Ылаңгыя номчукчуларның санын көвүдедир, өг-бүле бүрүзүнге чедир номнарны тарадыр, номчулга конференцияларын, номчулгаларны, литература кежээлерин доктаамал чорудар, янзы-бүрү темалар ааэы-биле монтажтарны үндүрер дээш оон-даа өске ажылдарны калбартыры негеттинип турар.

Чонга кино көргүзериниң чугулазы болгаш харыысалгазы чаа сорулгалар-биле улам улгаткан. Кино болза мурнакчы билиглерни болгаш дуржулгаларны нептередириниң кол чепсээ болур. Ынчангаш ылаңгыя үлетпүрнүң, кедээ ажыл-агыйның, эртем-техниканың дугайында кино-журналдарын чонга доктаамал көргүзер. Бисте тускай машиналарлыг кежер кинолар бар. Ынчалза-даа ол машиналарны четче ажыглавайн турар. Ам кол чугула чүве болза колхозтар баштаар черлери Эрзин районнуң үлегери-биле одарларда малчыннарның ортузунга, төп фермаларга кинобудкалыг кызыл булуңнарны, кинобудка чок кызыл булуңнарга будкаларны тудар талазы-биле дарый хемчег алыр херек. Кинобудка чок черлерге кино үндүрерин моон соңгаар соксаткан деп чүвени билзе чогуур.

Культура албан черлериниң ажылын экижидери чер-черде партия, совет органнарының боттуг удуртулгазындан, колхоз баштаар черлериниң оларның материалдыг хандырылгазын экижидеринче кезээде сагыш салырындан кол хамааржыр.

Чамдык райкомнар, райкүүскомнар культура албан черлериниң ажылынче онза сагыш салып турар. Эрзин районнуң удуртукчулары эштер Чымба, Аракчаа, Шырап олар культура ажылын өске айтырыглар-биле деңге көрүп, хүн бүрүнүң удуртулгазын үргүлчү хандырып турар. Эрзинчилерниң таарымчалыг эки үлегери өскелерге чижек болуп турар. Ол районда клуб, библиотека черлери билиглиг, төлептиг эки кадрлар-биле дериг-херексел, оттулар ыяш-биле хандыртынган, аът-транспорттуң-даа клубтарга быжыглап берген. Фермалар санында кызыл булуңнарлыг болгаш оларны радиоприемниктер болгаш ойнаар херекселдер база ном, солуннар-биле хандырган. Чайын малчыннар кезип чоруур кызыл өглерлиг болгаш библиотека тургузар бичежек будкаларлыг.

Ам ол районнуң колхозтары бо чылын малчыннарның ортузунга кызыл булуңнар тудар сорулганы салган. Ооң-биле чергелештир партия, совет органнарның удуртукчулары клуб, библиотекаларга, киноустановкаларга үргүлчү барып, оларның ажылы-биле таныжып, культура ажылдакчыларының семинарларын, чөвүлел хуралдарын чыылдырып, оларга районнуң мурнунда тургустунган сорулгаларны үргүлчү таныштырып турар. Мындыг янзылыг үргүлчүнүң кичээнгейи турда, культура ажылдакчылары сорукутуг ажылдавайн-даа канчаар!

Эрзинчилерниң культура талазы-биле мурнакчы дуржулгазын бүгү районнар, бүгү колхозтар боттандырып болур. Чамдык районнарда мурнакчы колхозтар культура ажылын экижидерин үнелеп, культура ажылдакчыларының материалдыг байдалын экижидеринче онза сагыш салып турар. Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхоз (даргазы эш Ч. Биче-оол) клуб болгаш библиотека эргелекчилеринге ийи аал иштиг чурттаар бажыңны тудуп алган, «Ак-Эрик» колхоз (даргазы эш О. Чадамба), Каа-Хем районнуң Ильинкада «Тиилелге» колхоз (даргазы эш Д. Зайцев) болгаш өске-даа колхозтар клуб эргелекчизинге немелде күш-хүнүн төлеп, оларның сонуургалын көдүрүп турар. Чер-черде партия, совет органнары, колхозтар баштаар черлери культура албан черлериниң ажылын экижидеринче сагыш салыр болза, ол черде культура одагларының ажылы эки болур деп чүвени бистиң мурнакчы клубтарывыс, библиотекаларывыс көргүзүп турар.

Сөөлгү чылдарда бистиң колхозтарывыс дыка эки клубтарны туткулап алгылаан. Ынчалза-даа оларның дериг-херексел, шимелдези ыракта четпес. Ылангыя кышкы үеде оттулар ыяш чогундан соок, анаа кандыг-даа культура-массалыг ажылдарны чорудар аргажок боор турар. Чоокта чаа театрның артистери Сүт-Хөл районга оюн көргүзүп чораан. Ынчан ол районнуң бүгү клубтары оюн-шии көргүзер арга чок соок болган. Бии-Хем районнуң Культура бажыңы база-ла ол ышкаш оттулар ыяш чогундан хагдынар чыгап, ыяш чээп оттулар ужурга таварышкан.

СЭКП-ниң XXI съездизиниң салган сорулгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш совет улус улуг сорук кириишкин-биле ажылдап кирипкен турда, культура албан черлерин бо хире өөдежок байдалдарга тургузуп болбас ужурлуг.

Бо чаа улуг сорулгаларның үезинде совет ажыл-ишчи кижи бүрүзү чаа, тодаргай сорулгаларны салып алгаш ажылдаар херек. Ынчангаш культура албан черлериниң ажылдакчылары клубтар болгаш библиотека ажылдакчылары, киномеханиктер, артистер, композиторлар, чогаалчылар, чурукчулар, парлакчылар боттарының мурнунга база-ла тодаргай сорулгаларны салыр. Культура албан черлериниң бүгү ажылын амыдырал-биле, чеди чылдың сорулгалары-биле холбаштырар ужурлуг.

Бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкунун калбартырының улуг сорулгаларын алдарлыы-биле күүседир дээш демиселче бүгү чонну эвилелдээр болгаш коммунистиг ёзуга кижизидер, мурнакчы дуржулганы нептередир талазы-биле культура албан черин партия, совет организацияларының ёзулуг даяныр черлери болдурар. Партияның бо айтыышкыны бүгү культура ажылдакчыларындан чаа улуг сорулгаларның үезинде чаа негелделер-биле ажылдаарын негеп турар.

Л. ЧАДАМБА,
облкүүскомнуң культура эргелелиниң начальниги.

ЧЕДИ ЧЫЛДЫ ХУУСАА БЕТ[redacted]

☆ ☆

Колхозтуң сүт-бараан фермазында

СЭКП-ниң XXI съездизиниң шиитпирлеринде мал ажылын экижидер болгаш эът, сүт, дүк бүдүреринин көвүдедир талазы-биле улуг сорулгалар салдынган. Ынчангаш чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир, 1959 чылда нийтисүт саалдазының планын ажыр күүседир дээш, Бии-Хем районнуг «Искра» кодээ ажыл-агый артелиниң сүт-бараан фермазының ажылдакчылары күженишкинниг ажылдап турарлар. Ковальногих, Ивкина, Голова ышкаш бо чылдың баштайгы айларында нийтизи-биле 3800 кг ажыг сүт саггаи мурнакчы саанчылар колхозта хөй.

Өөкте төп сүт-бараан фермазының ажылдакчылары кыштың таарымчалыг байдалын ажыглап, саар инек бүрүзүнден 1500 литр сүттү саап алыр сорулга-биле инектерниң чемгерилге, суггарылгазын, ажаалдазын улам-на экижидерин хүлээнгеннер. Ферма эргелекчизи Скрыль, зоотехник Лавренко олар саанчыларның бедик хүлээлгезин деткиир ужурлуг турган. Айтырыгны амыдыралчы ёзу-биле көрбейн, хана солуннарын, агитхуудустарны доктаамал үндүрүп, көргүзүг, самбыразын дериир хүлээлгезин уттуп, коллектив кежигүннериниң саналын үнелеп көрбес, харын боттарының хуузунда малдарын фермада кажаалап алган, колхозтуң сигенин чидиртип турарлар. Скрыльдың 4 хою, саар 1 инээ, Лавренконуң 2 инээ, 1 хаваны, ол суурда чурттап турар боду колхозчу эвес Тырышканеваның 2 шарызы, 1 инээ болгаш өске-даа колхозчуларның инектери колхозтуң сигенинге кыштаан. Ферма ажылдакчылары ол инектерни кажаадан үндүр сүре бээрге, Скрыль биле Лавренко хөй мал эвес, ийи-чаңгыс [redacted] чоп сагыш арттырар силер, [redacted] да сигенинерни чипкен эвес, [redacted] хозтуу ышкажыл дээш, [redacted] ны чемелеп турарын [redacted] болгаш мал чемн сөөртүп турар [redacted] рышкин хомудап турар.

Кышкы үеде саар инектерни [redacted] лос-биле эки чемгерип тургаш [redacted] саалдазын көвүдедир дээш [redacted] ларның салган сорулгазы [redacted] майн барган. Силос [redacted] агаар киргеш, ол чыдып [redacted] саар инектерни ам чүгле сиген, [redacted] сула-биле хүнде чаңгыс катап [redacted] герерге сүт немешпейн турарын [redacted] үеде саанчылап келген [redacted] саанчылар Попова, Бормотова [redacted] чугаалап турарлар.

Артель баштаар чери, ында [redacted] тия организациязы саанчылар[redacted] сүт саалдазын бедидер дугай[redacted] саналдарын деткип, хуузунда [redacted] лын колхозтуң сигени-биле [redacted] рип турар кижилерге хемчег [redacted] зериниң улуу, харын мал чеми [redacted] эвес, чыл бо хире хүр турда [redacted] чаңгыс мал кажаа боктапкан[redacted] айтырыг көдүрген херек [redacted] ажылга үр болган «дуржулга[redacted] мергежээн» ажылдакчылар [redacted] йында айтырыг көдүрген херек [redacted] боор деп билип турары шын [redacted]

Төп сүт-бараан фермазынга [redacted] солунун, агитхуудусту үндүрүп, көргүзүг самбыразын доктаамал дерип турарын чурумчудары негеттинип турар. Колхозтуң өнчү-хөреңгизин, мал чемин шын эвес ажыглаарлар-биле шыңгыы демисежир херек. СЭКП-ниң XXI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар сорулга-биле колхозчу ажыл-ишчилерниң социалистиг бот-хүлээлгелерин деткип, чөп удуртуру чугула.

С. ТОВАРИШТАЙ.

[redacted]

Фото С. Феоктистовтуу.

„Тыва тудуг" трезиниң дашчылары

«Тыва тудуг» трезиниң коллективинде профэвилел организациязы элээн каш профбөлүктеринден тургустунган. Ооң иштинде бистиң дашчылар бригадавыста культура массалыг ажылды калбартпышаан, ажылдың бүдүрүкчүлүү, продукцияның эки шынары дээш чарышты үре-түңнелдиг калбартырынга профэвилелдиң бөлүү боттуг хемчеглерни ап турар.

Бригаданың кежигүннеринде дашчылар 9, бызаңчылар 4, ажылчыннар 8. Билиг мергежилин бедидеринге кижи бүрүзү чүткүлдүг ажылдап турар. Мооң түңнелинде алдыгы разрядты 3, бешки разрядты 10, дөрткү разрядты 6, үшкү разрядты 2 кижи чедип алган.

Коллективтиң хуралы чыл эгезинден бээр 5 катап болган, аңаа бригаданың ажылын, социалистиг чарыштың күүселдезин доктаамал чугаалажып турган. СЭКП-ниң XXI съездизиниң шиитпиринге холбаштыр лекцияны 2 удаа организастаан. Политинформацияны, солун номчулгазын, беседаларны үргүлчү чорудуп турар. Бригадада агитхуудус база үнүп турар.

«Тыва тудуг» трезинде партия организациязының удуртулгазы-биле дашчылар коллективинде профэвилел бөлүү болдунуң ажылын элээн экижиткен. Бригада февральдың бүдүрүлге планын 101 хуу күүсеткен, а март айның оналдазын 105 хуудан кулу эвес күүседиринге коллектив бүзүрелдиг.

Бистиң бригадавыс съезд мурнунуң чарыжынга уруглар яслизиниң даш тудуунуң бирги каъдын, а черчер Советтеринге соңгулдалар хүнүнде ол тудугнуң ийиги каъдын доозар дээн хүлээлгезин чедишкинниг күүсеткен. Бригада бо хүннерде улам эки ажылдап турар.

С. САНДАН.

Хүлээлге күүсеттинер

Таңды районда «Элегес» совхозтуң кадарчызы Моңгуш Чүлдүм үр үеде мал малдап турар. Бо аразында ооң кадарган малындан чаңгыс-даа чидириг болбаан.

Совхозтуң малчыны болуп келген үезиниң дургузунда Чүлдүм нелеринден үскен хураганнарны кадарып келген. Эрткен күзүн ол 922 хураган хүлээп алган. Чүлдүмнүң хураганнарының күш дениилдези ам күскү хевээр.

Чүлдүм малдың ажаалдазын, кажаа-хораазын эки таарыштырып билир. Ооң коданындан мал чеми үзүлбес, кажаалары үргүлчү кургаг болур. Ынчангаш Чүлдүмнүң кадарып турар хураганнары семис шыырак, дүгү безин аккыр.

— Партияның XXI съездизиниң шиитпирлерин таныжып көргеш, кадарып турар хураганнарымдан чаңгыс-даа башты хоратпас деп хүлээлге алган мен, хүлээлгемни күүседип шыдаар-даа мен — деп, Чүлдүм чугаалап олурар.

К. ӨРГЕЖИК.

Каа-Хем районнуң «Тере-Хөл» кодээ ажыл-агый артелиниң чазаныкчызы Кунээ Егор 6 чыл ажылдап турар. Эш Кунээ СЭКП-ниң XXI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш күженишкинниг ажылдап, хөй-хөй стул, шкаф, буфеттерни кылган. Ол бодунуң дуржулгазын аныяктарга күзелдии-биле дамчыдып турар.

Чурукта: Кунээ Егор (оң талазында) аныяк чазаныкчы Мөнге Хадан-биле мастерскаяда ажылдап турары.

Фото А. Смагинниң.

Чарыштың түңнелин үндүрген

Үлетпүр болгаш аъш-чем барааннарынга ажылчы чоннарның негелдезин бүрүн хандырар дугайында партияның XXI съездизиниң айтышкынын амыдырал кырынга боттандырар дээш Улуг-Хем райпонуң садыг четкилери боттарының ажылын экижидип турарлар. Тус-тус магазиннерниң болгаш чемнелге черлериниң арызында социалистиг чарыштың түңнелин чоокта чаа үндүрген. Февраль айда бараан саарылгазының планын райпо 102 хуу күүсеткен, а чемнелге черлери боттарынга онаашкан планын 107,7 хуу күүсеткеннер.

Магазиннер арызында социалистиг чарышка бирги черни Алдыы-Шынаада кодээ магазин (эргелекчизи эш Вахрушева) алган. Магазин саарылганың ай планын 137 хуу күүседип, өскелерден эки көргүзүглүг болган.

Мурнуку одуруг дээш

Чеди чыл планының баштайгы чылындан эгелеп малдың баш санын өстүрер, ооң продуктулуун бедидериниң херээнге эрестиг киржир дээш Бай-Тайга районнуң Сталин аттыг колхозунуң малчыннары арызында социалистиг чарышты ажылдап турар. Кадарчы С. Чүлдүмнүң коданында төрээн 167 хойнуң 168 хураганы менди алдынган.

Малчын чаңгыс-даа баш чаш мал өлүрбес сорулганы салып, хураганнарны тускай клеткаларлыг кажаада тудуп, көк сиген-биле чемгерип турар.

С. АДЫГ.

АНЫЯК КОММУНИСТЕРНИҢ ХУРАЛЫ

Барыын-Хемчик районнуң аныяк коммунистериниң чоокта чаа болган хуралынга аныяк коммунистер-биле ажылды экижидер дугайында айтырыгны чугаалашкан. Партия амыдыралының норма-чижектериниң ленинчи принциптеринге болгаш коллективтиг удуртулгага даянмышаан, районнуң партия организациязының бо талазы-биле ажылында чамдык чедишкиннер барын СЭКП райкомунуң секретары эш Талганчик бодунуң илеткелинге демдеглээн.

Партияның хүрээлени чүгле сан талазы-биле өзүп турар эвес, ооң составы шынар талазы-биле база мурнукузундан каш дакпыр бедээн. Партияга хүлээп алышкынны чоннуң мурнакчы кезээнден кижилерниң политиктиг билиин, ажылхерекке мергежилин болгаш төлептиг мөзү-шынарын барымдаалап чорудар.

Барыын-Хемчик районнуң партия организациязы сөөлгү ийи чылдарда партия кежигүнүнүң кандидадынга 42 кижини, а кандидаттан кежигүнге 31 кижини хүлээп алган. Оларның нуруузу ажылчыннар болгаш колхозчулар. Партияга хүлээп алышкынны болгаш аныяк коммунистерни кижизидер ажылды чамдык парторганизациялар багай эвес тургускан. Мооң-биле кады ол ажылда улуг четпестер барын хуралга санал берген эштер илереткен.

«Кызыл тараачын» колхозта парторганизация (секретары эш Эмер-Сарыг) чаңгыс хуралга 8 кижини, Кызыл-Мажалык МТС-те парторганизация (секретары эш Белокопытов) бир угда 5 кижини кандидатка болгаш чиңгинеге хүлээп ап турган. Мооң уламындан партияга хүлээп алган кижилерниң чамдыктары четпестерлиг, негеттинер документилерни бүрүн эвес кылган болгулаар. Шак ындыг байдал Ак-Довурактың автотранспорт конторазында парторганизацияның (секретары эш Васильев), «Совет Тываның беш чылы» колхозта парторганизацияның (секретары эш Даржаа) ажылында база илереп турар.

Аныяк коммунистер-биле ажыл кошкак тургустунганын хуралдың киржикчилери шыныг шүгүмчүлээн. Районда кандидат стажын эртирген 20 кижи бар, ооң иштинде МТС-тиң парторганизациязында 8, «Барлык» совхозтуң парторганизациязында 4 кижи болуп турар. Кижизидилге ажылының багай, удуртулганың негелде чок болганындан чамдык аныяк коммунистер партия даалгазын күүсетпес, хөй-нити ажылынга киришпес, харын күрүнениң сагылга-чурумун үрээр, мораль талазы-биле будалыр чоруктарга таваржып турар. Маңаа «Комсомол 30 чылы» колхозтуң зоотехниги Сарытлар Октяны, «Кызыл тараачын» колхозтуң даргазы Моңгуш Минчааны чижекке айтып болур.

Мооң-биле кады комсомол райкому, ооң секретарьлары эштер Бичеоол, Абрамов олар аныяк өскенниң ортузунга кижизидилге ажылын дыка четпес чорудуп турарын хуралга саналдар илереткен. Комсомолчуларның партияга кирбейн, комсомолдан аңаа-ла назыны эртип үнүп турары бо дугайында факт болур.

Районда коммунистерниң барык деңи кезии эге билиглиг, ылаңгыя бижикти безин биче билир кижилер дыка хөй. Оларның политиктиг билиин бедидер, ажыл-херекке мергежилин экижидер талазы-биле партия организациялары боттуг хемчеглерни алыр. Ылаңгыя аныяк коммунистер-биле ажылды доктаамал чорудары чугула.

М. ЧҮЛДҮМ.

Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң төвү чыл келген тудум өзүп турар. Ында ам электростанция, радио, телефон, 170 олуттуг клуб, 80 өөреникчилерлиг эге школа, интернат, уруглар яслизи, кижи, мал эмнелгелери бар. Колхозчу өг-бүлелерге чаңгыс аай хевирлиг чуртталга бажыңнарының тудуу ам-даа үргүлчүлевишаан.

Чурукта: колхозчу суурда кижи эмнелгезиниң бажыңы.

Чуруу Ч. Шулуу-Маадырныы.

Редакцияга чагаалар

План үстүрүнге четкен

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» кодээ ажыл-агый артели бо чылын тудуг талазы-биле эвээш эвес ажылдарны кылырын планнап алган болгаш тудуг ыяжының белеткелин эрткен чылдың ноябрь айдала эгелээн турган. Ындыг болзадаа колхоз баштаар чериниң болгаш ында партия организациязының талазындан тудугжуларның ажылын хынавайн келген. Амгы үеде тудуг материалдары белеткээриниң планы үстүрүнге четкен. Бо чылдың тудугларынга хереглээр белеткезе чогуур 2000 кубометр тудуг ыяжындан чүгле 206 кубометрни тайгада кескен болуп турар.

Тудуг ыяжының белеткелинге артель баштаар чери 107 кижини планнап каан, херек кырында ыяш кезилдезинде чүгле 16 кижи ажылдап турар болгаш тудугга хамаарышкан аап-саап ажылдарда 15 кижи бар болуп турар. Тудуг шөлдеринче ыяш сөөртүлгези амгы үеде шуут чорувайн турар. Колхозтуң автомашиналарында прицеп чок болганындан ол машиналар ыяш сөөртпейн турар, колхозтуң аъттарын ыяш сөөртүлгезинче база-ла организаставаан. Бо хүннерге чедир тудуг шөлдеринде чүгле 36 кубометр ыяшты дүжүрген.

Тудугжулар тайгада 7 чуртталга бажыңнарының ханаларын туткан. Оларның шынары багай, чиңге ыяштар-биле кылган болуп турар. Ооң-биле чергелештир тудугларга хереглээр дилиг материалдарның белеткелинче колхоз ам-даа эгелеп кирбээн.

Н. ЛОПСАН.

Кичээлдер болбастаан

Улуг-Хем районнуң «Улуг Хая» кодээ ажыл-агый артелинде партия эге организациязының чанынга 1958 чылдың октябрь айда партия төөгүзү өөренир бөлгүм тургускан. Октябрь, ноябрь айларның дургузунда бөлгүмнүң кичээлдери 4 удаа болган, аңаа 18 дыңнакчылар барык шупту кичээл үспейн кээп турганнар. Пропагандист турган эш М. Марташ болунуң ажылының аайы-биле Чаа-Хөл районче чоруй барган, оон бээр ам барык үш ай чедип турар. Пропагандист чок дээш бо арызында чаңгыс-даа кичээл болбаан.

Пропагандист тып бээр дугайында колхозта партия организациязының секретары эш Мижит-Доржуга, райкомнуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи эш Парфенковка дыңнакчылар хөй удаа айтырыг тургузуп келген болза-даа, мынчага чедир хемчег алдынмаан.

СЭКП-ниң төөгүлүг XXI съездизиниң материалдарын хандыр өөренирин бөлгүмнүң дыңнакчылары ам улуу-биле күзеп турар.

Б. БАЗАН,
партия төөгүзү өөренир бөлгүмнүң дыңнакчызы.

Арыг-шеверни сагыыр

Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» колхозта Иштии-Хавак деп черде 20 хире чуртталга бажыңнары, кижиниң, малдың эмнелгелериниң салбырлары, школа столоваязы, хлеб быжырар чер бар. Ол черлер шупту чаңгыс кудуктан суглап ап турар.

Ужуру болза нийти кудукта сугну чаңгыс кочал-биле узар болгаш ооң аксын доктаамал хаап турар ужурлуг. Ындыг турбуже кудукту ажыглап турар колхозчулар ону ажаарын көңгүс уттупкан. Кудуктан кижилер кайы-хамаан чок хирлиг кочалдар-биле сугну узуп ап, чолаачылар үстүг кочалдарын безин бо-ла киир каггаи тургулаар. Оон уламындан кудуктуң суу бокталган ам кырында машина үзү безин салдап чорул турар апарган.

Нийтиниң ажыглалында турар кудуктан 50 метр хире черде эмнелге салбыры бар, а ооң ажылдакчылары кудктан суглап ижип турзадаа ооң арыг-шевер байдалын эскерип көрбейн турары шын эвес.

М. ОЧУР.

Парлаттынмаан чагааларның изи-биле

Каа-Хем районда инвалидтер бажыңынга радио дамчыдылгазының болгаш почта чедирилгезиниң үзүктелиишкинниг болуп турарын М. Тюлюш редакцияга бижээн. Бистиң чоруткан чагаавыска СЭКП райкомунуң харыылааны болза: авторнуң бижип турар фактылары шын болган. Инвалидтер бажыңынга радио дамчыдылгазын болгаш почта чедирилгезин экижидер дугайында районнуң харылзаа конторазының начальниги Елькинге айтышкынны берген.

ЮРИТИКТИГ КОНСУЛЬТАЦИЯ

ЧАА ХООЙЛУЛАР

СЭКП-ниң XXI съездизинге Н. С. Хрущевтуң илеткелинде тодаргайлаттынган бистиң чуртувуска коммунизм тургузуушкунунуң кайгамчык улуг программазын боттандырарда бедик организастыг, сагылгачурумнуг болуру, социалистиг хоойлу дүрүмнү болгаш совет моральдың норма-чижектерин карак огу дег сагып камгалаары совет кижилерден негеттинип турар.

1958 чылдың декабрь 25-те ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бадылааны ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен республикаларның Кеземче хоойлузунуң үндезиннери, ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен база автономнуг республикаларның Суд тургузуунуң дугайында хоойлунуң үндезиннери, ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен республикаларның Кеземче суд чорудулгазының үндезиннери — бо хоойлулар бистиң социалистиг күрүневисти улам быжыглаарынга болгаш совет кижилерниң хостуг эргелерин камгалаарынга политиктиг улуг ужур-дузалыг. Совет юритиктиг эртемниң чедишкиннеринге болгаш судтуң хөй чылдарлыг практиказынга үндезилээн хоойлуларда бистиң чуртувустуң хөгжүлдезиниң амгы үе-чадазында — коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкунун калбартырының үезинде социалистиг шиидилге эргезиниң сорулгаларын илергейлеп турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совели үстүнде хоойлуларны хүлээп алгаш, эвилелдешкен республикаларның хоойлу дүрүм үндүрер талазы-биле бүрүн эргезин барымдаалап көрген, ол чорук ук республикаларның эргелерин калбартыр дугайында Коммунистиг партияның XX съездизиниң салган сорулгазын боттандырарының баштайгы базымы болур.

Эвилелдешкен республикаларның кодексилериниң эң-не нийти, кол, принципиалдыг чүүлдери Кеземче болгаш негелде хоойлуларының үндезиннеринде, Суд тургузуунуң үндезиннеринде быжыглаттынган чаңгыс аай принциптерге чагырттырган турар ужурлуг деп ССРЭ-ниң Конституциязында айтып турар.

Бистиң Төрээн чуртувустуң 41 чыл иштинде ажыл-агый, культура, политика талазы-биле чедип алган кайгамчык улуг чедишкиннери-биле чергелештир, совет кижилерниң билиг-медерели хүн бүрүде бедип, ынчангаш кемниг-херек үүлгедир чоруктар эвээжеп келген. Мурнунда бадылап үндүргүлээн хоойлуларның чамдык чүүлдери амгы үениң байдалынга таарышпас, эргижирээн болуп турар. Чижээ, 1926 чылдың ноябрь 22-де хүлээп алдынган РСФСР-ниң Кеземче кодексизи, 1922 чылдың ноябрь 11-де хүлээп алдынган негелде кодекс ол үедеги аныяк совет күрүнениң салып турган сорулгаларын күүседиринге улуг рольду ойнаан, а амгы үеде оларны долузу-биле ажыглаары таарымча чок апарган. Буруулуг кижилерниң соңгуур эргезин эрги кеземче хоойлузунуң үндезини ёзугаар казып турган болза, чаа хоойлуда ындыг чүүл солуттунган. Оон аңгыда буруулугларны чоннуң дайзыны деп эрги хоойлуда чарлааш, хамааты эргезин казыыр, ССРЭ-ниң девискээринден үндүр шөлүүр, пенсия алыр эргезин казыыр чорук болгаш оон-даа өскелер ам эргижирээн, чаа хоойлуда ындыг чүүлдер көрдүнмээн болуп турар. ССРЭ-ниң, эвилелдешкен республикаларның Кеземче суд чорудулгазының база Суд тургузуунуң үндезиннериниң дугайында болгаш өске-даа чаа хүлээп алдынган хоойлуларда элээн хөй чаа чүүлдер кирген:

1. ССРЭ-ниң, эвилелдешкен база автономнуг республикаларның Суд тургузуунуң дугайында чаа хүлээп алдынган хоойлунуң үндезиннери ёзугаар улус судтарының улус төлээлерин ажылчыннарның, колхозчуларның база албан-хаакчыларның нийти хуралдарындан соңгуур. Амгы хереглеп турар хоойлу ёзугаар улус шииткекчилериниң ажылдаар хуусаазы 3 чыл турган болза, чаа хоойлу ёзугаар 5 чыл болуп узай берген. Оон аңгыда улус судтарының участоктарга хуваттынган тургузуун солааш, чаңгыс аай районнуң азы хоорайның улус судтарын тургузарын чаа хоойлу негеп турар.

2. ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен республикаларның Кеземче суд чорудулгазының үндезиннеринде элээн хөй чаа чүүлдер кирген. Кеземче чорудулгазының кол чүүлдериниң бирээзи болур истелгени бүгү талазы-биле кылып чорударын чаа хоойлу шыңгыы негеп турар. Истелге-прокурор болгаш суд органнары «херектиң болдунган ужурун шыны-биле истеп кылыр төлээде, херектээн кижини карартыр болгаш агартыр, ооң херээн аартадыр болгаш чиигедир байдалдарны илередири-биле бүгү хемчеглерни алыр хүлээлгелиг» деп хоойлунуң 14 чүүлүнде айыткан. Истелге органнары херектиң истелгезиниң доозулганын буруудакчыга чарлап тургаш, ооң күзээнин ёзугаар болчукчуну аңаа хандырып бээр. Бир эвес назын четпээннер азы дүлей, үнү чок кижилер херек ужурунда буруудаттырып турар болза, буруузун чарлап дыңнадыр үеден эгелеп болчукчуну оларга хандырып бээри көрдүнген. Ол чорук—буруудакчы кижиниң Конституцияда айыттынган эргелерин элээн долузу-биле хандырып бергени ол болур. Болчукчуларны херектиң баштайгы истелгезинге кириштирер чорук, истелгениң шынарын экижидеринге болгаш хамаатыларны барымдаа чок черге судка кирер база херектерни истелгеже катап шилчидер чорукту болдурбазынга улуг дуза болур дээрзи билдингир.

Амгы хереглеттинип турар кеземче чорудулга кодексизи ёзугаар хомудакчы чүгле тускай хуунуң херектеринге ооң төнчүзүнге чедир бир тала болуп киржип турган болза, чаа хоойлу ёзугаар (24 чүүл) ол бодунуң өчүүн болгаш янзы бүрү дилээн кылырындан аңгыда, бодунуң инициативазы-биле барымдааларын көргүзер, херектиң истелгези төнүп турда, ооң бүгү материалдары-биле таныжар, прокурорга, байысаакчыга, судка удурланыышкынын кылып болур эргелиг. Судка бүгү барымдааларны истеп тодаргайлаарынга киржир, судтуң шиитпиринге хомудал кирер эргени аңаа хандырып берген.

Кеземче суд чорудулгазының үндезиннериниң 28 чүүлү ёзугаар бүгү-ле баштайгы истелгелерни прокуратура органнарынга мөөңнээрин айтып турар, а шагдаа органнары херек үүлгедикчилерин илередир, истеп тывар болгаш хоругдаар хемчеглерни боттандырары көрдүнген. Совет хамаатыларының дээл болбас эргелерин чаа Кеземче суд чорудулгазының хоойлузунда шыңгыы камгалап турар. Үжелге, чиндилгени мооң соңгаар чүгле истелге органнарының доктаалы ёзугаар, прокурорнуң чөпшээрели-биле чорудуп болур, чүгле эң бачым үеде прокурорнуң чөпшээрели чокка ужелгени кылгаш, ол дугайында прокурорга бир хонук хуусаа иштинде дыңнадыр ужурлуг.

3. ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен республикаларның күштүг болуп хереглеттинип турган Кеземче хоойлуларының үндезиннеринде кемниг-херек деп билиг тодараттынмаан, ол айтырыг чүгле эвилелдешкен республикаларның кеземче кодексилеринде тодаргайлаттынган турган болза, чаа хоойлу үндезиннеринде кемниг-херек деп билигни, ооң аңгы талазы-биле болгаш политиктиг утка-шынарын илередип турар тодарадылганы берген.

«Кемниг-херек дээрге, кеземче хоойлузунда көрдүнген, совет нийтилел азы күрүне тургузуунга, ажыл-агыйның социалистиг системазынга, социалистиг өнчүге, хамаатыларның амы-бодунга, политик, күш-ажыл, хөреңги талазы-биле болгаш өске-даа эргелеринге халдаан... үүлгедиглер, а ол ышкаш

(Төнчүзү 4-кү арында).

Берлинде болгаш бүгү Германияда байдалды таарыштырар

Н. С. Хрущевтуң парлалга конференциязын даштыкыда канчаар көрүп турары

ГДР

БЕРЛИН. (СЭТА). Герман Демократтыг Республиканың хөй-ниитизиниң болгаш парлалгазының кичээнгейи ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң Кремльге кылган парлалга конференциязынче угланган. Берлинниң демократтыг солуннары Н. С. Хрущевтуң эге чугаазын болгаш харыыларын тодаргайы-биле парлап үндүрүп турарлар. Элээн каш солуннар бирги арыннарында Н. С. Хрущевтуң фото чуруктарын парлаан. Германия-биле тайбың керээзин чарып турган «соок дайынны» узуткаарын Совет чазактың удуртукчузу саналдап турар деп «Нейес Дейчланд» солун демдеглеп турар.

Делегейниң ийиги дайынының артыышкыннарын узуткаар, Берлинде болгаш бүгү Германияда байдалды таарыштырар, ынчангаш «соок дайынны» узуткаарынга чаагай эгелелди кылыр деп карачаңгыс сорулганы Совет Эвилелиниң саналдары салып турар деп Н. С. Хрущевтуң чугаалаанын ол солун онзалап бижип турар.

Совет чазактың ээлээн туружун тодаргайлавышаан, «Национальцейтунг» солун болза даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралын чырын май 11-ниң хүнү деп хуусаага Совет Эвилели чөпшээреп турар деп бижээн, ынчалза-даа бедик деңнелге чөвүлел хурал оон улуг ажыкты бээр ийик деп солун санап турар.

Хостуг хоорай Барыын Берлинге өргежок чугула магадылалды тып сырынга Совет чазактың белен болуп турарын «Трибюне» деп профэвилел солуну демдеглеп турар.

Корреспондентилерниң айтырыгларынга Н. С. Хрущевтуң харыыларының болгаш анаа ооң эге чугаазының дончулалын Герман Демократтыг Республиканың радиостанциялары үргүлчү дамчыткылап турган.

Кыдат

ПЕКИН. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң Кремльге кылган парлалга конференциязы Кыдатка улуг сонуургалды болдурган. КУР-нуң төп радиостанциялары ол дугайын тодаргайы-биле дамчыткылаан.

Марттың 20-де Кыдаттың төп солуннары герман айтырыг талазы-биле Совет чазактың саналдарын деткип турар мурнуку чүүлдерни парлагылаан. Совет Эвилели-биле, ГДР-биле, социалистиг өске-даа чурттар-биле болгаш тайбыңга ынакшылдыг бүгү улустар-биле кады герман айтырыгны шын шиитпирлээри дээш мөгаг-шылаг чок күженишкиннерни кыдат улус моон соңгаар-даа кылыр деп «Женьминь жибао» солун бижип турар.

Герман айтырыгны тайбың арга-биле шиитпирлээринче, Германияның тайбың демократтыг хөгжүүрүнче угланган Совет Эвилелиниң чайгылыш чок күженишкиннери болза тайбынче чаагай күзелге, герман улустуң болгаш бүгү делегейниң улустарының эрге-ажыктарының дугайында ханы сагыш салыышкынынга үндезилеттинген деп солун база демдеглеп турар.

Совет саналдарны барыын талакы күрүнелерниң канчаар көрүп турары герман айтырыгны тайбын шиитпирлээр талазы-биле олар ак сеткилдии-биле оралдажып турарлар бе дээрзин херек кырынга көргүзер апаар деп «Жэньминь жибао» солун айыткан. АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери чугаалажыышкыннар кылырынга чөпшээрежип турар бис деп хевир кирип алгаш, херек кырында ядролуг дайын-биле кыжанып, кедергей дайынзырак байдалды көргүзүп турарлар дээрзин «Дагун бао» солун демдеглээн. Герман айтырыгны тайбың арга-биле шиитпирлээрин моон соңгаар узамдыктырып болбас. Күш-биле кыжанырының политиказындан чүү-даа бүтпес. АКШ-тың дайынзырак кыйгырыгларындан социалистиг чурттар кортпас болгаш герман айтырыгны шиитпирлээринге моон соңгаар саадалганы болдурбас.

Чугаалажыышкыннарның аргазы-биле улустар аразының маргылдааларын шиитпирлээринче, Европага болгаш бүгү делегейге тайбыңның камгалаарынче угланган чаа ак-сеткилдиг күженишкиннер кылдыр Совет чазактың саналдарын кыдат улус көрүп турар дээрзин «Гуанмин жибао» солун мурнуку чүүлүнде бижээн.

Чехословакия

ПРАГА. (СЭТА). «Германия-биле тайбың керээзин чарары делегей байдалын кадыкшыдар» («Руде право» солун), «Н. С. Хрущев чугаалажыышкынны кылыылынар деп саналдаан» («Лидова демократие» солун), «Кады чугаалажыышкыннарга барыын талакы күрүнелер киржир ужурлуг» («Праце» солун) болгаш өске-даа аттар-биле Праганың бүгү солуннары ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң парлалга конференциязының дугайында дыңнадыгларны болгаш фото-чуруктарны парлап үндүргүлээн.

Германия-биле тайбың керээзин чарары болгаш Барыын Берлинде эжелелдиң ёзу-чурумун узуткаары чүгле немец улустуң эрге-ажыктарынга эвес, харын база Европага тайбынны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынга тааржып турар дээрзиниң дугайында медеглелде бодалдарны «Руде право» солун парлаан дыңнадыында демдеглеп турар. Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чымчадыры болгаш кадыкшыдары дээш, улустар аразынга тайбың болгаш найырал дээш Совет Эвилелиниң чайгылыш чокка демисежип турарын солун база демдеглеп турар.

Индия

ДЕЛИ. (СЭТА). Парлалга конференциязынга эш Н. С. Хрущевтуң чугаазы индий парлалганың төп черлериниң бирээзин ээлеп турар. Парлалга конференциязының дугайында отчёттарны солуннар бирги арыннарында улуг-улуг үжүктер-биле парлагылаан.

«Хиндустан стандард» солун «Соок дайынны» узуткаар сорулга-биле эге санал. Хрущевтуң чугаазы» деп ат-биле ол дугайын бижип турар.

Германия-биле тайбың керээзин чарар болгаш Барыын Берлинде эжелел ёзу-чурумун узуткаар дугайында Совет Эвилелиниң саналдары «соок дайынны» соксадырынче угланган дээр талазы-биле Н. С. Хрущевтуң сөстерин парлалга онзалап бижип турар.

АКШ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелдиң корреспондентизиниң Вашингтондан дыңнатканын ёзугаар алырга, Н. С. Хрущевтуң Москвага кылган парлалга конференциязының дугайында тайылбыр бээрин дилээнинге харыы кылдыр күрүне департаментизиниң парлалга айтырыгларының талазы-биле төлээлекчизи Уайттың медеглээни:

«Парлалга конференциязынга дээрги Хрущевтуң кылган медеглелин амдызында бүрүнү-биле өөренип көөр аргавыс чок болган. Бистиң эргевисте бар болуп турар дыңнадыглардан алгаш көөрге, ооң чугаазының хөөнү идегелди болдуруп турар ышкаш-тыр.

Бистиң-биле болгаш бистиң барыын талакы эвилелчилеривис-биле чугаалажыышкыннар кылырынга нити үндезинни тыварынга белениң Совет чазактың илередип турары кончуг чугула».

Н. С. Хрущевтуң парлалга конференциязындан чүү чүве «идегелди болдуруп турар» чүвел деп айтырыгга: «ооң нити хөөнү» деп Уайт харыылаан.

Франция

ПАРИЖ. (СЭТА). Парлалга конференциязынга Н. С. Хрущевтуң чугаазын бүгү солуннарның көскү черлеринде парлагылаан. «Юманите» солун бодунуң Москвада корреспондентизиниң дыңнадыын улуг аттар-биле парлаан. Берлинде болгаш бүгү Германияда байдалды таарыштырган, ооң-биле «соок дайынны» узуткаарынга чаагай эгелелди кылырын Совет Эвилели күзеп турар дээр дугайында Н. С. Хрущевтуң сөстерин ында киргилээн. Совет чазактың баштыңының чугаазы чугаалажыышкыннарже күзел биле болгаш ханы бүзүрел-биле синниккен-дир деп солун демдеглеп турар.

«Фигаро» солун бодунуң Москвада корреспондентизиниң дыңнадыын парлавышаан, «барыын талакы чурттарның ноталарын албайн чыткаш-ла, майның 11-де даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралын кылырынга Хрущев чөпшээрээн» дээрзин демдеглээн.

Н. С. Хрущевтуң парлалга конференциязын «бүгү кижилер со… нуурргал-биле манап турган» де… демдеглевишаан, «Эко» солуну… бижээни: «Дүүн хат эптежирини… талазынче хадып турду».

Хрущевтуң медеглели «чогум бо… ду-даа, ооң хөөнү-даа, болап көөрг… угаазылыг байдалдарга чугаала… жыышкыннарны ажыдар талазы… биле ССРЭ-ниң ёзулуг күзелдин… херечилеп турар ышкаш-тыр» де… «Комба» солун бижип турар.

«Хоранназрын кызымаа-би… оралдажып турганы делегейниң ба… далы ам дүшкүүрлүг чорукту кош… кадырының талазынче шиитпирли… өскерлип турар» — деп «Либерасьон» солун бижээн. «Берлин дээш да… йынның» дугайында бодалдар, барыын талакы хөй-хөй бөлүктерде дүвүрелдер, хөй-ниитиниң санал-оналдарының саълдары — бо бүгү ам билдинип эгелеп турар болгаш чөөн болгаш барыын чүктерниң аразынга чугаалажыышкыннарның дүргени-биле эгелээри чугаа чок» деп ол солун оон ынай бижээн.

Англия

ЛОНДОН. (СЭТА). Н. С. Хрущевтуң парлалга конференциязын политика талазы-биле улуг чугула болуушкун кылдыр Лондоннуң парлалгазы үнелеп турар. Парлалга конференциязының дугайында отчёттарны киирер төлээде, эрте үнер солуннарны эде чыскаар ужурга таварышкылаан. «Дейли уоркер» солун бүгү бирги арнын кежилдир мындыг ат берген: «Германия дугайында чугаалажыышкыннарга киржиринге Хрущев белен».

«Ньюс кроникл» солун Н. С. Хрущевтуң медеглелин редакция чүүлүнде тайылбырлап турар. «Делегейниң байдалы арыг болуп болур эвес, харын ынавыла арыг болур ужурлуг» дээр дугайында Н. С. Хрущевтуң сагындырыы бүгү делегейниң идегелин көрүнчүктелдирип турар деп солун миннип бижээн. «Ол кандыг-даа берге болур болза» ындыг сорулганы эдереринче барыын талакы чурттарны солун кыйгырып турар. «Ньюс кроникл-диң» бодалын ёзугаар алырга, даштыкы херектер министрлериниң чөвүлел хуралынга барыын талакы чурттар тодаргай саналдарлыг келири онза чугула болуп турар.

Чаа хоойлулар

(Төнчүзү. Эгези 3-кү арында).

кеземче хоойлузунда көрдүнген социалистиг эрге-чурумга улур халдаан, ниитилелге айыылдыг өске-даа үүлгедиглер болур» (7 чүүл).

Кеземче хоойлузунуң чаа үндезиннеринде хосталга казырының эң-не ур хуусаазын 10 чыл кылдыр доктаатткан (23 чүүл), чүгле эң айыылдыг кем-херек үүлгеткен дерзиилерни 15 чылга чедир хосталгазын казып шиидер. Төрээн чуртка өскерликчилерни, шпионнарны, үрегдекчи, дээрбечи болгаш өлүрүкчү чоруктарны аар, каржы арга-биле үүлгеткеннерни дээди хемчег-биле боолап шиидерин хоойлуда доктааткан. Оон аңгыда 18 хар четпээн кижилерге 10 чылдан ур хуусаада кеземче-ала хүлээдирин болгаш шөлүүрүн хоругдаан база оларга дээди хемчег онаап болбас. Назы четпээннерниң кеземче-ялазын тускай күш-ажыл колонияларынга күүсеттирип эрттирер. Бир эвес хосталгазын казыдып шииттирген назы четпээн кижи шынчы күш-ажыл, өөредилге, чуруму-биле бодунуң эттинип алганын көргүзер болза хуусаазының үштүң бир кезээнден эвээш эвезин эттирген соонда суд ону хуусаа бетинде хостап азы арткан кеземче-ялазын чиигедип болур.

Күрүнеге удур болгаш өске-даа аар херек үүлгеткеннер кеземче-ялазының хуусаазының үштүң ийи кезиин херек кырында эрттирген соонда ындыг кижилерниң эттинил чазалганын көргеш, оларны хуусаа бетинде хостаар азы арткан кеземче-ялазын чиигедир айтырыгны суд тургузуп болур. Оон өске шииттиргеннер (назы четпээннерден аңгыда) кеземче-ялазының хуусаазының чартын эттирген соонда, оларны хуусаа бетинде хостаар дугайында айтырыгны суд көрүп болур. Каш удаа шииттирип чораан, эң айыылдыг херек үүлгеткен дерзии херектеннерни хуусаа бетинде хоставас болгаш арткан хуусаазын чиигедип-даа болбас.

ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен республикаларның кеземче хоойлуларын ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен республикаларның Кеземче хоойлузунуң үндезиннеринге дүүштүрүп чоруткуже чедир судтар кеземче херектерин көөрде, амгы херэглеттинип турар кеземче хоойлузунда айыткан 15 чылдан ур хуусааны 15 чылдан эртпес кылдыр кызырар, база 5 чылдан өрү шөлүлгени 5 чылдан эрттирбес кылдыр доктаадыр деп 1959 чылдың февраль 14-те үнген ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыында айыткан.

Оон аңгыда амгы херэглеттинип турар кеземче хоойлузу-биле мурнунда 15-тен хөй чылда шииттирген кижилерниң кеземче-ялазының хуусаазын 15 чылга чедир кызырарын, база 10-дан хөй чылдарда шииттирген 18 хар четпейн турган, херек үүлгеткен кижилерниң кеземче-ялазын 10 чылга чедир кызырарын Чарлыкта айыткан. Күрүнеге удур айыылдыг херектер үүлгеткени, дээрбечи чорук, сагыштыы-биле өлүрүкчү херек үүлгеткени дээш шииттиргеннерге, күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң хөй түңнүг өнчүзүн оорлааннарга үстүнде айыткан чиигедиглер таварышпас.

Беш чылдан өрү шөлүттүрүп шииттиргеннерниң кеземче-ялазын 5 чылга чедир бадырар болгаш 18 хар четпээннерниң, саатты херэженнерниң база 8 харга чедир чаш уруглары херэженнерниң шөлүдүп шииттирген кеземче-ялазын күш чок болдургаш, шуут хостаар. 14 хар чедир назылыг турган шииттирген кижилерни кеземче-ялазындан шуут хостаар болгаш 14-тен 16 хар чедир назылыглар Кеземче хоойлузунуң үндезиннериниң 10 чүүлүнде айыттынмаан херек үүлгеткен болза оларны кеземче ялазындан келдередирин айтып турар.

Кеземче-хоойлузунуң үндезиннериниң бо чүүлүнге холбаштыр хосталганнарны күш-ажылга киирерин, назы четпээннерни хайгааралга таарыштыр тургузарын областарның, крайларның ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң күүсекчи комитеттеринге, автономнуг республикаларның, эвилелдешкен республикаларның министрлер чөвүлелдеринге хүлээндирген. Үстүнде айыткан чаа хоойлуларның үндезиннери 1959 чылдың январь 6-дан эгелеп күштүг. Суд, прокуратура, шагдаа органнары оларны амыдыралга боттандырып эгелээн.

Чаа хоойлуларны чоннуң ортузунга массалыы-биле тайылбырлаар чорук бүгү партия, совет болгаш хөй-ниити организацияларының, хоойлу-дүрүм органнарының ажылдакчыларының чугула сорулгазы. Кемниг-херектер үүлгедикчилеринге удур демиселге хөй-ниити организацияларының ролю моон соңгаар дыка улгадыр. Судка прокурордан аңгыда хөй-ниитиниң ялалакчызы база киржип, херектеннерни хөй-ниитиниң мурнундан ялалаары көрдүнген. Судтан шенелдеге шииттиргеннерни ажылдап турган чериниң аайы-биле хөй-ниити организацияларынга дагдындырып болурун хоойлуда айыткан.

Бистиң социалистиг күрүневисти кемниг-херек үүлгедикчилеринден камгалаар чорукка хөй-ниитиниң ролюн бедиткениниң база бир илерээшкини болза, «Ниитиниң корум-чурумун камгалаарынга ажылчы чоннуң киржилгезиниң дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чаа хүлээп алган доктаалы болур. Бо доктаалды ёзугаар Совет Эвилелиниң хоорай, суурларында база бүдүрүлгелеринде, тудугларында ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле улустуң эки-тура дружиналары массалыы-биле тургустунул эгелээн. Ол дружиналарның составында мурнакчы ажылчыннар, колхозчулар, албан-хаакчылар, студентилер кирип турар. Ындыг дружиналар бистиң областың бүдүрүлгелеринде, колхозтарда, өөредилге черлеринде база тургустунуп турар. Кемниг-херек үүлгедир чоруктуң тыптырының колдуг чылдагааны болур арагалаар, шош-содаа үндүрер, оор-суг кылыр чоруктарга удур демиселди дружиналарның дузазы-биле күштелдирери чер-черлерде партия, совет, профэвилел, комсомол организацияларының, ылангыя хоойлу-дүрүм органнарының чугула сорулгазы болуп турар.

А. ДАВАА,
область прокурору.

Ш. КУУЛАР,
область прокурорунуң дузалакчызы.

ПАРТИЯНЫҢ … УРАР УЖУРЛ…

…еп кожамыкты баянчы Чорбаанын үделедип турары.

Фотозу Ч. Шулуу-Маадырныы.

…с ажылдаар бис

…ыг бичии чаштарның …олазында

…гулаптар. Оон соонда олар шилип алганы тускай эртемнерин ёзугаар кичээлин эгелээр. Класстардан болгаш концерт залындан рояль, пианина, баян болгаш аккордеон үнү дыңналып турар. А кичээлдээри элек уруглар бажынга берген онаалгазын күүседип, мергежилин бедидип, кичээлдерге өөренген чүүлдерин быжыглап, ону катаптап орарлар.

Бир-ле класстан рояль үнү дыңналып турган. Ында школаның кончуг эки өөреникчизи Люба Танай-оолга аныяк башкы Ростислав Кен…енбильдиң теория башкылап турганы ол. Башкы өөреникчизинге …гаглыг композитор Ветховенниң …надын шын ойнаарын өөредип, …амдык четпес черлерин эдип, ай…ып берип турган.

Ростислав Докур-оолович школа…ын аныяк мергежилдиг башкыла…ының бирээзи. Ол 1958 чылда …енинградтың Римский-Корсаков …тыг консерваториязының чанында

…р Рима Делгер-оол биле Оля …рлар.

Фото С. Феоктистовтуу.

…узыка училищезин доозкаш, төрээн хоорайында уругларның музыка школазынга башкылаары-биле чедип келген. Ол ам ында теория болгаш музыка билиин башкылап, училищеге өөренип алган билиг-мергежилин бичии чаштарга дамчыдып берип, чедишкинниг ажылдап турар.

Кызыл хоорайга 1947 чылда 20 өөреникчилиг музыка школазы ажыттынган. Оон бээр школаны 31 аныяк музыканчылар доозуп үнген болгаш оларның чамдыктары боттарының өөредилгезин чурттуң өске хоорайларында музыка училищелеринде уламчылап турар. Ол-ла школаның доозукчузу Владимир Пашков Красноярск хоорайның музыка училищезин бо чылын доозуп үнер болгаш өөренип турган школазынга кээп башкылап ажылдаар күзелин илереткен.

Ам бо өөредилге чылында музыка школазында 258 өөреникчилер өөренип турар. Оларның аразында тыва уруглар база эвээш эвес. Өөреникчилер Люба Танай-оол, Калим Чадамба, Таня Намай, Виктор Моломдай, Чара Дажы-Норбу болгаш өскелер-даа өөредилгезинге, музыка күүседилгелиг мергежилинге кыымаккайн илереткен.

Хоорайның музыка школазын ам бо чылын 14 өөреникчилер доозар. Ол школада 24 өөреникчилиг улуг улус өөренир кежээки курс база ажылдап турар. Ооң-биле чергелештир школаның башкылар коллективи музыканчы кадрларны белеткээринге идепкейлиг киржип турар. Ам музыка школазының чанында районнардан келген баянчыларның түр курузу ажылдап эгелээн. Уругларның музыка школазы хоорайның культурлуг амыдыралында идепкейлиг киржип турар.

Школаның өөреникчилери эрткен соңгулда кампаниязынга идепкейлиг киржип, дыка хөй концерттерни чон ортузунга көргүскен. Ол дугайын школаның коридорунда делгеттинген макталга бижиктер херечилеп турар.

Ынчалза-даа школаның амыдыралында чамдык четпестерни ыттавайн барып болбас.

— Школада башкылар ам-даа чедишпейн турар болгаш ооң турар бажыны өөредилге-кижизидилгелиг ажылды экижидеринге таарымча чок болуп турар. Чүгле 3 класска 250 ажыг өөреникчилер-биле кичээлдер эрттирери берге, а ооң ужурундан башкыларның ажылы улгадып турар — деп музыка школазының директору Юрий Михайлович Царев чугаалап турар.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

Суд залындан

Чогуур кеземчени алган

Н. П. Некрасовтуң хары чүгле 28 четкен, ындыг аныяк хирезинде ооң шииттирип чорааның саны назынынче чоокшулап келген.

1948 чылда ону хулиган чорук үүлгеткени дээш шииткен. Ынчаарда ону боданзын, күш-ажылга көргүзүн дээш хостуг арттырып, суд шенелдеге шииткен.

1949 чылда Н. П. Некрасов суд мурнунга база катап көстүп келген. Ынчаарда бир хамаатыны дорамчылап бак сөглээни дээш ону 300 рубльге торгаан.

1950 чылда Өөкте харылзаа салбырының начальнигинге түр ажылдап турган, беш пенсионерлерге почта дамчыштыр шилчиттинген нити түңү 2000 рубльди бодунга шингээткен. Н. П. Некрасов бо удаазында хамаатыларның өлээн хөй чагааларын часкаш, ээлеринге чедирбээн. Суд Н. П. Некрасовтуң хөреңгизин хавырбышаан, ону 7 чылда хосталгазын казып шииткен.

1953 чылда келдерел-биле хосталган Н. П. Некрасовту Бии-Хем райкүүскомнуң культура килдизи 1954 чылда Өөкте клуб эргелекчизинге хүлээп алган. Арагалаашкын, хөй удаа кадайланыышкын болгаш хулиган үүлгедиглер база катап улажып эгелээн.

Культура килдизиниң эргелекчизи эш Макаровтуң солуттунмас кижи кылдыр мактап деткээнинге даянган Н. П. Некрасов 1956 чылда бир хамаатыны хөйнүң мурнунга дорамчылап, ону этээни дээш суд бир чыл хуусаада ажыл төлевириниң 25 хуузун казыдар кылдыр шииткен.

1957 чылда эш Макаровтуң чылдагааны билдинмес деткээни-биле Н. П. Некрасов Өөкте киноустановканың кассазын эргелээр ажылга кирген. Хыналда чок улуртулганың түңнелинде Н. П. Некрасов кыска үе иштинде ниитиниң 7970 рублиин бодунга шингээткени илерээн.

Хулиган херек үүлгедикчизи, арагачы болгаш самчыгдакчы Н. П. Некрасов чогуур кеземчени алган. Ону Бии-Хем районнуң улус суду 7 чылда хосталгазын казып шииткен.

И. ПЕТУХОВ.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

ОБЛАСТЫҢ КИНОЭКРАННАРЫНДА

деп кинону көрүңер.

УРУГЛАРГА АРАГА АЙМААН БЕРИП БОЛБАС

Араганы, пивону уругларга кажан-даа бербес херек. Бичии-даа хемчээлдиг арага уругнуң организмин кошкадыр, ооң өзерин, угаан талазы-биле хөгжүүрүн саададыр, уругнуң өөрениринге, шын кижизиринге шаптык болур.

Үш харлыг Коляның ада-иези энаа араганы амзадып-даа, чыттадып-даа чораан.

Оон каш чыл эрткен соонда ол-ла оолдуң чуруу.

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3 — 62, редакторнуң оралакчызынын, партийжи амыдырал, килдизиниң 3—88, харысалгалыг секретарьның, культура болгаш амыдырал килдизиниң 4 — 98, иштики информация, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, кедээ ажыл-агый килдистериниң 3 — 68, чагаа килдизиниң база бухгалтерияның 3 — 65.

ТС—00706. Чагыг № 839. Культура эргелелиниң типографиязы.